

Tudományos Diákköri Dolgozat

A szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség útvesztői

Jelige: WARHOL

TARTALOMJEGYZÉK

I.	BEVEZETÉS	3
II.	A KONTRAKTUÁLIS FELELŐSSÉGI RENDSZER A RÉGI ÉS AZ ÚJ POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYVBEN	5
1.	AZ EGYSÉGES RENDSZER.....	5
	A) 318.§, A „Rialto”	5
	B) A felróhatóság szabálya.....	6
	C) A teljes kártérítés elve	7
2.	A KÉT FELELŐSSÉGI ALAKZAT SZÉTVÁLASZTÁSA.....	8
	A) A jogalkotói indokok.....	8
	B) A fő minta, a Bécsi Vételi Egyezmény.....	9
	C) Kimentés.....	10
	a) <i>Ellenőrzési körön kívül eső körülmény</i>	11
	b) <i>A szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény</i>	12
	c) <i>A körülmény elkerülésének vagy elhárításának el nem várható volta..</i>	13
	d) <i>Kivétel: Kártérítési felelősség ingyenes szerződéseknél</i>	13
	D) A megtérítendő kár nagysága	15
	a) <i>Egyes kártípusok elhatárolása</i>	15
	b) <i>Az előre láthatósági korlát</i>	17
	ba) <i>Kinek</i>	18
	bb) <i>Mikor</i>	18
	bc) <i>Mit</i>	19
	c) <i>Kivétel: Szándékos szerződésszegés</i>	20
	E) 6:144.§, Az „új Rialto”	20
III.	A PÁRHUZAMOS KÁRTÉRÍTÉSI IGÉNYEK PROBLEMATIKÁJA.....	21
1.	A TÖRTÉNETI TÉNYÁLLÁS ÉS A KÉT FELELŐSSÉGI RENDSZER ÖSSZEÜTKÖZÉSE	21
2.	A NON-CUMUL ELV ELFOGADÁSA	23
	A) „la règle de non-cumul”	23
	B) A non-cumul elv elfogadásának indokai	24
	a) <i>Deklarált érvek</i>	24
	b) <i>Lehetséges valós érvek</i>	25
	C) Várható következmények	25

a) Elhatárolási kérdések	26
b) Felelősségkizárás és –korlátozás	26
c) Diszpozitív elévülési szabályok	27
d) A gépjárművel okozott károk.....	27
D) Károkozások a non-cumul elven innen és túl.....	28
a) Egészségügyi szolgáltatásokért való felelősség	28
b) Többek közös károkozása	30
c) A közreműködő felelőssége.....	30
d) Szívességi fuvar	31
e) Termékfelelősség	32
f) Bűncselekménnyel okozott kár	32
g) Harmadik személy részéről történő teljesítés	33
3. A TELJESÍTÉS SORÁN OKOZOTT KÁROK	33
A) A jogalkotói cél	34
B) „Teljesítése során”?	35
C) Szerződés és kár szerződésszegés nélkül	36
4. ELTÉRÉSI LEHETŐSÉG A TÖRVÉNYI MODELLTŐL?	36
A) Imperativitás.....	37
B) Diszpozitivitás	37
5. JAVASLATOK – DE LEGE FERENDA	38
IV. ÖSSZEFOGLALÁS	40
V. IRODALOMJEGYZÉK	42
1. MAGYAR NYELVŰ FORRÁSOK	42
2. IDEGENNYELVŰ FORRÁSOK	43

I. BEVEZETÉS

Jelen tudományos diákköri dolgozat tárgya a 2014. március 15-én hatályba lépett Polgári Törvénykönyv szerződésszegéssel okozott kárért való felelősségre vonatkozó normaanyagának vizsgálata. Elsőként értékelni szükséges az 1959. évi IV. törvény - kontraktuális és deliktuális felelősség felróhatóságán alapuló - egységes szemléletét, továbbá ezzel összefüggésben a kimentés lehetőségét és annak a kártérítés mértékéhez való viszonyát. Ezt követően a hatályos polgári anyagi jogi szabályok szerződésszegés körében tett legjelentősebb koncepcionális változtatásait szükséges górcső alá venni, elsősorban az új rendszer két sarokkövének bemutatása által. Különös hangsúlyt érdemelnek továbbá a párhuzamos kártérítési igények kizárásának újdonsült szabályai, azok összehasonlító jogi elemzése és az ezzel összefüggésben felmerülő esetleges „útvesztőkből” való kiút megtalálása. A dolgozat lezárását a jelenleg hatályos normarendszer értékelése, a jövőbeni jogalkalmazói gyakorlat esetleges tendenciáinak behatárolása, és de lege ferenda javaslatok megfogalmazása képezi.

Bevezetésként szükséges megállapítani, hogy sem a szerződésszegés jogintézménye, sem az az alapján keletkező kártérítési felelősség nem képezheti vizsgálat tárgyát egy egységes kiindulópont meghatározása nélkül. Épp ezért mind az egykori, mind a hatályos kontraktuális felelősségi alakzat elemzésének a teljesítés általános szabályán és annak vizsgálatán kell alapulnia. A szerződésszegés jogintézménye logikailag és funkcionálisan is egyaránt szorosan kapcsolódik a pacta sunt servanda elvhez. E generálklauzula-jellegű tétel – habár absztrakt jelleggel – de kifejezésre juttatja nemcsak az érvényesen létrejött szerződés teljesítésére vonatkozó kötelezettséget, de magát a szerződésszegés lényegét is. A szerződésszegés, mint fogyatékoság jelenti ugyanis mindezek alapján a felek megállapodásának, annak jogszabály vagy szokások alapján megtöltött tartalmának nem megfelelő teljesítését, azaz a szerződés szerű teljesítés elmaradását.¹

Objektív tényként, teljesítési szakhoz kapcsolódó rendellenességként definiálható jogintézményként tehát a szerződésszegés könnyen behatárolható. Kérdés azonban, hogy objektív volta ellenére a hozzá kapcsolódó jogkövetkezmények - adott esetben a kártérítési jogosultság - mennyiben alkalmazható, az alól mely esetekben enged mentesülést a jogalkotó, illetve az esetlegesen keletkező kárnak teljes vagy előre meghatározott korlátok közzé

¹ Vékás Lajos (szerk.), A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal, Complex Kiadó Jogi és Üzleti tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2013., 600

szorított mértékben történő megtérítése lehetséges. A mérleg e két serpenyője – a felelősség alóli kimentés rendje és a kár megtérítendő mértéke - jelenti tehát a kontraktuális felelősségi alakzat két alappillérét, amiben egykori és jelenleg hatályos magánjogi kódexünk eltérő álláspontra helyezkedik, ezáltal mintegy eltérően elosztva az egyes súlyokat a jobb és a bal serpenyő között.

II. A KONTRAKTUÁLIS FELELŐSSÉGI RENDSZER A RÉGI ÉS AZ ÚJ POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYVBEN

Az új polgári jogi kódex kodifikációja során egyértelmű volt, hogy megtartandóak a létező jog jól bevált, továbbra is működőképes rendelkezései, ugyanakkor a március 15-én bekövetkezett magánjogi rendszerváltás nem hagyhatta figyelmen kívül a gazdasági és társadalmi viszonyok mai követelményeit. Így habár a Ptk. jelentős részben megőrzi az 1959-es törvénykönyv szabályait, kétségtelenül forradalmi újításokat is magával hoz, melyek alkalmazása aligha lehetséges a régi és új szabályok kapcsolatának, a jogalkotó szándékának alapos ismerete nélkül. Különösen igaz e megállapítás a kontraktuális felelősségi rendszer új szabályai tekintetében, melyek vizsgálata előtt célszerű a régi Ptk. e területet érintő szabályainak elemzése.

1. AZ EGYSEGES RENDSZER

A kártérítési jog, mint a magyar polgári jog egyik - a korábbiakban - legvitatottabb területe az 1959. évi IV. törvény értelmében az egységes felelősségi rendszeren nyugodott, a szerződésszegéssel és a szerződésen kívül okozott károkért való felelősségre ugyanazokat a szabályokat rendelte alkalmazni. A jogalkotó célja tehát a deliktuális és kontraktuális felelősségi alakzat – szűk kivételtől eltekintve - egységet teremtő szemléletének megvalósítása volt.²

A) 318. §, A „Rialto”

Régi magánjogi kódexünk egy sajátos híddal, egy – Vékás Lajos Professzor Úr szavaival élve – „Rialtoval” hozta létre a két felelősségi alakzat összhangját. Az egykor hatályos törvény 318. § (1) bekezdése úgy rendelkezett, hogy a szerződésszegésért való felelősségre, valamint a kártérítés mértékére a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályait kell alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy a kártérítés mérséklésének – ha jogszabály kivételt nem tesz – nincs helye. A Ptk. e kecses utaló szabállyal rendelte alkalmazni a szerződésszegésért való felelősségre a kártérítésnek a XXIX. fejezetben foglalt

² Menyhárd Attila, A kártérítési jog egyes kérdései, in: Polgári Jogi Kodifikáció, 2004:(1-2), 47-49

általános szabályait, továbbá a XXXI. fejezetnek a felelősség módjára és a kártérítés mértékére vonatkozó rendelkezéseit.³

Az utaló szabály alapján alkalmazandó 339. § (1) bekezdése értelmében a kontraktuális felelősség fennállásának hármas feltétele a jogellenes magatartás, az okozati összefüggés a magatartás és a kár között, továbbá a felróhatóság volt. Mivel e feltételek konjunktív fennállása volt szükséges az esetleges felelősség megállapításához, pusztán egy elem bizonyítatlanságának hiánya is megalapozhatta a károkozó felelősségének hiányát. Így vált a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség bizonyításának központi elemévé a felróhatóság vétele, mellyel szemben a károkozónak kellett bizonyítania, hogy úgy járt el, ahogyan az az adott helyzetben általában elvárható.

B) A felróhatóság szabálya

A Ptk. 339.§ (1) bekezdése második mondatának kitétele, „az adott helyzetben általában elvárható” fordulat a korábbi egységes rendszerű polgári jogi felelősség – és a jelenlegi deliktualis kárfelelősség - kulcsát jelenti. Megjelenítésre kerül e kitételben egy objektív elvárás, melynek célja a felelősség megállapításának elszakítása a szubjektívnek tekinthető vétkességi alakzattól. A fogalom igen kifejezően juttatja tudomásra, hogy egyrészt általános társadalmi elvárásról, elvárhatóságról; másrészt egy ezen belüli egyéniesíthető mércéről van szó. A felróhatósági fogalom e kettősége kapcsán azonban számos kérdés merül fel mind a joggyakorlatban, mind a jogirodalomban.

Akár a római jogi *bonus et diligens pater familiast*, akár az ésszerűen eljáró gondos személyt tekintjük kiindulópontnak a felróhatóság vizsgálatához, tagadhatatlanul léteznek bizonyos tényezők, melyek újabb szemszögből tesznek vizsgálandóvá egy adott esetet. Így mivel ésszerűen eljáró személy csupán az ideák világában létezik, nem kerülhető el egyes szakmai szabályok, vagy akár a károkozó fizikai, pszichés adottságainak, körülményeinek vizsgálata. Különös figyelmet igényel tehát a törvény által felállított mérce, az adott helyzetben általában elvárható és egy esetleges szubjektívizált felfogás, a töle elvárhatóság közötti határvonal megtalálása, amire a jogirodalom által képviselt álláspont szerint a károkozó magatartás kifejtésének körülménye és annak vizsgálata adja a megoldást.⁴

³ Gellért György (szerk.), A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Első kötet: 1.364.§, CompLex Kiadó Kogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2007.,1140

⁴ Osztovs András (szerk.), A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Második kötet: 339.§, OPTEN Informatikai Kft., Budapest, 2011.

Hasonlóan problematikus esetek azonban számos tárgykörben előkerülhettek. Ilyen - többek között - az adott helyzetben általában elvárható magatartás értelmezése szakmai, foglalkozási szabályok tükrében vagy épp a bírói szubjektum, aminek az adott helyzetben ésszerűen eljáró személy nem létező mintájának alapul vételével kell döntést hoznia. Mindezek mellett azonban a legnagyobb nehézséget a magánszemélyként vagy üzleti tevékenység keretében okozott kár látszólagosan egységes rendszerének pusztá volta jelentette, ami csak a bírói gyakorlat általi áttörések fényében volt tekinthető a modern piacgazdaság igényeit megfelelően kiszolgáló szabályrendszernek.

C) A teljes kártérítés elve

A Ptk. a kontraktuális felelősség megállapításának bizonyítását egy erősen szubjektívizálható, ez alapján relatíve könnyen kimenthető felelősségi szabálytól tette függővé, ami a későbbiekben fokozatosan elnehezedett a bírói gyakorlatnak köszönhetően. A reparáció elvének megfelelően azonban a jogalkotó egykori célja, hogy a károsultat ugyanolyan helyzetbe hozza, mintha a kár nem következett volna be. E célból következően a károkozónak teljes kártérítést kellett nyújtania, azaz kártérítési felelőssége elvben korlátlan volt.

Teljesülhetett-e azonban minden esetben ez a jogpolitikai kíváncsi, létezik-e valós teljes kártérítés. Maga a Ptk. és a bírói gyakorlat által több ponton áttört felelősségi alakzat aligha értékelhető pro érvként az elvet gyakran illúzióknak, fogalmi képtelenségnek titulált jogirodalmi felfogással szemben.⁵ Képes lehetett-e egy ily sokrétű problémával telített felelősségi rendszer kiszolgálni a kor igényeit, merülhet fel jogosan a kétely. Erre azonban a 2014. március 15-én hatályba lépett törvénykönyv gyökeresen megváltozott felelősségi normarendszerénél egyértelműbb választ talán sem a jogalkalmazó, sem a jogirodalom nem adhatott volna.

⁵ *Fuglinszky Ádám: A teljes kártérítés elve, kritikája és korlátai in: Kisfaludy András (szerk.): Liber amicorum: Ünnepi előadások és tanulmányok Harmathy Attila tiszteletére, Budapest, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2007., 204*

2. A KÉT FELELŐSSÉGI ALAKZAT SZÉTVÁLASZTÁSA

Az új polgári anyagi jogi kódex kodifikációja során egyértelmű volt, hogy megtartandóak a létező jog jól bevált, továbbra is működőképes rendelkezései, ugyanakkor a március 15-én bekövetkezett magánjogi rendszerváltás nem hagyhatta figyelmen kívül a gazdasági és társadalmi viszonyok mai követelményeit. Így habár a Ptk. jelentős részben megőrzi az 1959-es törvénykönyv szabályait, kétségtelenül forradalmi újításokat is magával hoz, melyek alkalmazása aligha lehetséges a régi és új szabályok kapcsolatának, a jogalkotói indokok alapos ismerete nélkül. Különösen igaz e megállapítás az új Ptk. szerződésszegésre vonatkozó szabályaira. Ennek megfelelően szükséges vizsgálni - az 1959-es Ptk. által képviselt felfogással összefüggésben - a hatályos kódexen belül egymásnak búcsút intő kontraktuális és deliktuális felelősségi alakzatot. A törvény ugyanis két döntő ponton szakít a korábbi rendszerrel. Egyrészt eltérő alpra helyezi a kimentés lehetőségét kontraktuális és deliktuális felelősség tekintetében, másrészt a megtérítendő kár mértékét új korlátok közzé szorítja.

A) A jogalkotói indokok

A koncepcionális változás oka elsősorban a szerződéses és szerződésen kívüli károkozó magatartás eltérő gyökereiben keresendő. Deliktuális felelősség esetén ugyanis a károkozó és a károsult között a kár bekövetkezését megelőzően nincs relatív szerkezetű jogviszony, „csupán” egy abszolút szerkezetű, amely mellett szükség van egy jogellenes cselekményre a relatív szerkezetű kötelelem megszületéséhez. Ezzel ellenben azonban kontraktuális felelősség esetén eleve fennáll egy relatív szerkezetű jogviszony a felek között, ami nem más, mint maga a szerződés.⁶ A károkozó magatartás és a kárkötelelem alanyai kontraktuális felelősség esetében tehát jól körülhatárolhatóak, hiszen ez esetben maga a szerződésben vállalt kötelezettség kerül megszegésre és a károkozó a kárt nem „másnak”, hanem a vele szerződő félnek okozza. A két felelősségi alakzat épp e ponton választható el legmarkánsabban, mivel itt nem pusztán a neminem laedere elve szenved sérelmet és a magatartás nem csupán a kapcsolódó káreredmény miatt válik a jogellenessé. Nem helyes tehát pusztán a szerződésszegő fél igyekezetétől függővé tenni, hogy köteles-e a kár megtérítésére vagy sem.

⁶ Wellmann György (szerk.), Polgári jog – Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog – Első és Második Rész, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013., 232

Tovább erősítik e markáns különbséget a piaczgazdaság aktuális körülményei és az azok által támasztott elvárások is. Az üzleti viszonyokban szervezetek, cégek állnak szemben, melyek jellemzően „nagy számú, egymással bonyolult kölcsönhatásban álló”⁷ tényezőt befolyásolnak.⁸ Nehezen kiszámítható tehát, hogy mi tekinthető felróhatónak vagy magatartási rendellenességnek az egyes piaci szereplők viszonylatában, hiszen ez a felelősség leginkább csak a szervezeten belüli viszonyokra, az azon belüli emberi magatartásokra alkalmazható.

Hasonló problémát vetett fel a felróhatóság alkalmazása e szervezetek tudatosan vállalt kötelezettségeinek tükrében, mivel egy szerződés vélelmezhetően mindig önként és alaposan átgondolt kötelezettségvállalást jelent. Nem lehet igazságos tehát ugyanazt a szabályt alkalmazni a kimentés tekintetében a káresemény folytán jogellenessé váló magatartásra és az adott esetben a lehetséges kárral kapcsolatos kockázat pusztán hanyag módon felmért volta folytán jogellenessé vált magatartásra.

A szerződésszegés következményeinek telepítése logikusan célt vált tehát és a felek közötti kockázatmegosztást tekinti elsődlegesnek a továbbiakban, megteremtve ez által az egészséges egyensúlyi helyzetet a piaczgazdaság egyes szereplői között.⁹

B) A fő minta, a Bécsi Vételi Egyezmény

A kimentéssel és a kártérítés mértékének megállapításával kapcsolatban a kodifikáció által használt zsinórmérték az Egyesült Nemzetek Szervezetének az áruk nemzetközi adásvételi szerződéséről szóló, Bécsben, 1980. évi április hó 11. napján kelt Magyarországon az 1987. évi 20. törvényerejű rendelettel kihirdetett Egyezménye volt. Fontos kiemelni azonban, hogy az Egyezmény szabályai, nem annak fő tárgyával, vagyis az adásvételi szerződéssel kapcsolatban kerültek alkalmazásra, hanem a szerződésszegés általános szabályainak koncepcionális kidolgozásánál.¹⁰ Különös jelentőséghez jut a jogalkotó azon döntése, hogy a szerződés általános szabályai között rendeli rögzíteni e szabályokat annak kapcsán is, hogy ennek következtében valamennyi szerződésre alkalmazni kell a kimentés és a kártérítés mértékének szabályait. Érdekes kihívás elé állítja a jogalkotó a jövőbeni jogalkalmazókat, hiszen a kontraktuális felelősség ezen szabályai elsősorban azon

⁷ Wellmann/Fuglinszky (2013) 232

⁸ Menyhárd (2004) 48

⁹ Vékás/Vékás (2013) 604

¹⁰ Császár Máttyás, A Bécsi Vételi Egyezmény alapvető szerződésszegésre és kártérítésre vonatkozó szabályai in: Fuglinszky Ádám/Klára Annamária (szerk.), Európai jogi kultúra. Megújulás és hagyomány a magyar civilisztikában, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2012., 201

szerződéseknél működőképes, ahol a szerződésnek van materializálódó eredménye, vagyis tipikusan az adásvételi és a vállalkozási szerződésnél. Számos nehézség felmerülését vetíti előre ezen megoldással a jogalkotó a tapadó kár és következménykár elhatárolásával kapcsolatban egyéb szerződéstípusoknál, gondossági kötelekknél és általában a szolgáltatásokra irányuló szerződések esetén, banki szolgáltatásokkal vagy épp a vezető tisztségviselővel kapcsolatban.

Egy éles cezúraként jelentkező új szabályrendszer megalkotásának és elfogadásának folyamata azonban jóval komplexebb, mint egy létező norma átemelése, lemásolása. Ahogyan maga Eörsi is megfogalmazza az Egyezmény elfogadását ünneplő tanulmányában, a jogalkotás és a jogegységesítés útjai mindig nehézségekkel vannak kikövezve,¹¹ mely megállapítás nemcsak az egyes nemzetek közötti, de jelen esetben az egyes jogalkalmazók, bíróságok közötti gyakorlat egységesítése esetén is helytállónak értékelhető. A fő problémát legtöbbször a fogalmi és technikai kérdések értelmezése jelenti, ami a korábbi felróhatósági szabály tekintetében egyes konkrét esetekben túl nagy teret engedett – a már említett - bírói szubjektumnak. Üdvözlendő tehát Eörsi Professzor szellemének a Bécsi Vételi Egyezmény egyes szabályainak alapulvételén keresztüli visszatérése, ami kontraktuális felelősségi jogunk két pólusának objektív alapra helyezésében ölt testet.

C) Kimentés

A szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség alóli mentesülés szabályozásánál a jogalkotónak valamilyen módon telepítenie kell a kockázat viselését az érintett felekre, illetve meg kell találnia ennek helyes arányát. Figyelembe szükséges venni mindazonáltal, hogy a kár eredője a fél jogos ügyleti várakozásainak be nem teljesítése, amit a jogalkotónak értékelnie kell. Úgyszintén szem előtt tartandó a bíróságok aktuális joggyakorlata, melynek tendenciáit követve könnyen kijelölhető a jogalkotó által is követendő út iránya. Különösen igaz e megállapítás a kimentés szabályaira. Bírósági határozatokat vizsgálva megállapítható, hogy szerződéses vállalkozás megszegése esetén már a tényleges piacgazdaság bevezetése előtt megjelent az a tendencia, hogy a kimentési szabályok eltérő értelmezést nyertek szervezeti jogalanyok szerződésszegése esetén, előrevetítve az egyre objektívabbá váló kimentés

¹¹ Csöndes Mónika, A kártérítés korlátozása a nemzetközi és európai jogegységesítő dokumentumokban az előreláthatóság szabálya útján szerződésszegés esetén, in: Európai Jog, 2013:(3) 20

alkalmazásának lehetőségét.¹² E folyamat betetőzését jelenti a 2013. évi V. törvény 6:142.§-a, ami a bírói gyakorlatban már korábban megjelent szigorúságnak ad normatív keretet.

A szabály feszes jellege kifejezésre jut továbbá a bizonyítási teher telepítésében. Ahogyan a szabály szövegéből kitűnik, kimentő bizonyításról rendelkezik a jogalkotó, vagyis a bizonyítási kötelezettséget mindhárom feltétel tekintetében a szerződésszegő félre hárítja. A félnek – a feltételek konjunktív voltából eredően - így hármas kötelezettsége keletkezik egy esetleges kár bekövetkezése esetén. Bizonyítania kell, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körön kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje, vagy a kárt elhárítsa.

a) Ellenőrzési körön kívül eső körülmény

A szerződésszegés miatt bekövetkezett kárért való felelősség alóli mentesüléshez a törvény elsőként azt kívánja meg, hogy a károkozó körülmény a szerződésszegő fél ellenőrzési körön kívül merüljön fel. Általánosságban meghatározva, az az ok ellenőrzési körön kívüli, azaz „a szerződésszegő fél által nem befolyásolható az a körülmény, amelyre a fél nem képes hatást gyakorolni”.¹³ Figyelmet érdemel, hogy a jogalkotó tudatosan választja ehelyütt az ellenőrzési kör és nem az érdekkör fogalmát. Nem lenne dogmatikailag helyes érdekkör, érdekkörön kívüliség említése a felelősséggel kapcsolatban, csupán a kármegosztással összefüggésben.¹⁴ Ennek oka, hogy az érdekkör csak olyan esetekben játszhat szerepet, ahol egyébként sincs szükség valamelyik fél felelősségének megállapítására. Dogmatikai ellentmondás lenne tehát felcserélni ezt az ellenőrzési kör fogalmával, ami épp a felelősség megállapításának egyik konjunktív feltétele.

Maga az ellenőrzési kör azonban számos más további kérdést vet fel, elsősorban a tárgykörbe tartozó okok csoportosításával kapcsolatban. A jogalkotó emiatt, e nehézségek áthidalása érdekében – a mintául szolgáló Bécsi Vételi Egyezmény 79. cikkét is figyelembe véve¹⁵ – két részre bontja az esetlegesen felmerülő okokat.

A törvény indokolása szerint ellenőrzési körön kívül eső körülmények a vis maior klasszikus esetei, úgymint földrengés, tűz, járvány, aszály, fagykár, árvíz vagy éppen szélvihar. Úgyszintén ide tartoznak az egyes politikai-társadalmi események, mint például háború és

¹² Vékás/Vékás, (2013) 604-605

¹³ Indokolás, Hatodik Könyv, X. Cím, XXII. Fejezet, 7. Pont

¹⁴ Vékás/Vékás, (2013) 605

¹⁵ Sándor Tamás/Vékás Lajos (szerk.) Nemzetközi Adásvétel A Bécsi Egyezmény kommentárja, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2005., 471

forradalom. Ide sorolhatóak továbbá az állami intézkedések, vagyis egyes behozatali- és kiviteli tilalmak, devizakorlátozások, embargó vagy bojkott.¹⁶ Illetve felmerül két számos újabb kérdést felvető lehetőség, a súlyos üzemzavar és a radikális piaci változások is. Előbbi kapcsán elsősorban a bírói gyakorlat adhat majd válaszokat, főként mennyiségi és minőségi tekintetben, arra nézve, hogy mi minősül súlyos vagy csak épp szokványos üzemzavarnak. Míg a radikális piaci változásokkal összefüggésben a jogalkotói szándék mintha némileg önmagával kerülne ellentétbe, elsősorban a kitűzött objektivizáló cél és a gazdasági környezetből eredő kockázatoknak esetlegesen a jogosultra való telepítésének ellentétes volta miatt, tekintettel arra, hogy a jogalkotó a radikális piaci változásokat a fél ellenőrzési körén kívül lévő okként definiálja.¹⁷ Mindezekkel szemben nem vezetnek a felelősség alóli mentesüléshez, a szerződésszegő fél ellenőrzési körébe tartozó okok, melyek az Indokolás szerint a saját üzemi rend zavarai, a kötelezett alkalmazottainak magatartása, az áru piaci beszerzésének nehézségei és egyéb „hasonló” okok.

A legnagyobb mértékben szem előtt tartandó tény azonban egyrészt, hogy bármely indokról is legyen szó, annak okozati összefüggésben kell állnia a szerződésszegéssel, más, ettől eltérő esetben ez nem vezet a kártérítési felelősség alóli mentesülésre. Másrészt, ahogyan az az Indokolásból is kiderül¹⁸, a bíróság szerepe nem korlátozódik pusztán az ok megtörténtének konstituálására, hanem annak a konkrét eset összes körülményét mérlegelve kell állást foglalnia abban a kérdésben, hogy az ok a fél ellenőrzési körén kívül eső körülményként lehetett-e a szerződés szerű teljesítés akadályá.

b) A szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény

A kimentés második feltétele az Indokolás értelmében, hogy a kötelezett „ellenőrzési körén kívül felmerülő körülmény a szerződéskötés idején objektíve ne legyen előrelátható”¹⁹. Kevés a kimentéshez tehát pusztán egy ellenőrzési körön kívüli körülmény felmerülése, például egy sztrájk, ha a kötelezettnek a szerződés megkötésének pillanatában számolnia kellett azzal, hogy a sztrájk készülóban van. Objektív mércéről lévén szó, nem elegendő tehát az, hogy egy adott eset kötelezettje nem látta előre az okot, például nem volt tudomása a kiviteli tilalomról, ha annak egy ésszerűen eljáró ideális személy előtt nem kellett volna rejtve

¹⁶ Wellmann/Fuglinszky (2013) 233

¹⁷ Indokolás, Hatodik Könyv, X. Cím, XXII. Fejezet, 7. Pont

¹⁸ Indokolás, Hatodik Könyv, X. Cím, XXII. Fejezet, 7. Pont

¹⁹ Indokolás, Hatodik Könyv, X. Cím, XXII. Fejezet, 7. Pont

maradnia, vagyis nem biztosít mentességet a kötelezett számára a körülmény, ha a teljesítés esetleges lehetetlen voltával a szerződés megkötésekor ésszerűen számolnia kellett volna.²⁰

Szükséges hangsúlyozni ugyanakkor, hogy az előreláthatóságnak – ez esetben - csak a szerződésszerű teljesítést akadályozó körülményre kell kiterjednie. Nem szükséges annak a kártérítési felelősség megállapításához a kárkövetkezményekre is vonatkoznia, hiszen azok vizsgálatára, csak a felelősség megállapítását követően, a kártérítés mértékének megállapításával összefüggésben kerül sor.

c) A körülmény elkerülésének vagy elhárításának el nem várható volta

Végül a kötelezettnek bizonyítania kell, hogy nem volt elvárható, hogy a szerződésszerű teljesítést akadályozó körülményt elkerülje, vagy annak kár-következményeit elhárítsa. Ahogyan az a kitételből értelemszerűen következik, – az akadály előreláthatóságával szemben – ez nem a szerződéskötés időpontjában, hanem a szerződésszegés időpontjában vizsgálandó.²¹

Megemlítenő továbbá, hogy – az előző két feltétel tükrében - e feltétel tekintetében is csupán ésszerű elvárásoknak kell megfelelnie a kötelezettnek, az akadályt vagy annak következményeit pusztán objektív körülmények között kell elkerülnie illetve leküzdenie. Elvárható lehet ezáltal, a szerződés teljesítésének megkísérlése vagy az eredeti teljesítési lehetőség mellett egy újabb keresése,²² például vízi szállítás nem lehetséges volta miatt vasúti vagy légi úton történő szállítás megkísérlése, de mindezt természetesen pusztán ésszerű korlátokon belül szükséges megkísérelni.

d) Kivétel: Kártérítési felelősség ingyenes szerződéseknél

Kontraktuális felelősség alóli kimentés esetében kivételesen azonban eltérő szabályok érvényesülnek a már vázolt 6:142. §-ban foglaltaktól. A Ptk. habár a 6:61. § által megfogalmazza és rögzíti a visszterhesség vélelmét, mindez nem zárja ki egyes sui generis ingyenes szerződések létét úgy, mint a haszonkölcsön vagy az ajándékozás létjogosultságát, melyek egyértelmű kivételt jelentenek e vélelem alól. Alapvető különbség a két szerződéstípus között azonban, hogy ingyenes szerződések tekintetében a felek nem tartoznak

²⁰ Vékás/Vékás (2013) 607

²¹ Vékás/Vékás (2013) 606

²² Wellmann/Fuglinszky (2013) 235

kölcsönös szolgáltatásokkal egymásnak, ami megfelelő indokot jelent az esetleges felelősség enyhítésére. Minderre tekintettel a Ptk. 6:147. § (2) bekezdése értelmében a felróhatósági szabályt rendeli alkalmazni a szolgáltatás teljesítését ingyenesen vállaló kötelezett felelősség alóli mentesülésére. Alapvető jelentőséghez jut mindezek következtében, hogy a szerződés ingyenes vagy visszterhes-e, ami a bíró által az elsőként eldöntendő kérdésnek kell lennie. Nincsenek tehát irigylésre méltó helyzetben a jogalkalmazók, hiszen megszámlálhatatlan határeset merülhet fel, mint például az ajándékozással vegyes adásvétel vagy a bérlettel vegyes haszonkölcsön. Azonban nem megkerülhető a kérdés, mivel csak ezt követően dönthető el, hogy a Ptk. 6:142. § vagy 6:147. § alkalmazandó. Kérdéses azonban, hogy a bírói gyakorlat a korábbi joggyakorlat, a jogirodalom útmutatása avagy esetlegesen teljesen új elhatárolási pontok alapján kívánja majd elválasztani a két alakzatot.

Hasonló igény mutatkozik a jövőbeni bírói gyakorlat adta útmutatásra arra vonatkozóan is, hogy taxatív-e mi alól jelent kivételt a 6:147.§ szabálya. Jelenti-e ez a szabály pusztán a szerződésszegésért való felelősség megállapításának általános szabálya alóli kivételt, avagy valamennyi általános szabály alóli kivételt. Alkalmazandó-e az előreláthatósági szabály a felelősség korlátozására a 6:147. §-a alapján megállapított felelősség esetében? Milyen mértékben kívánja biztosítani az egyensúlyt a jogalkotó? Habár a bírói joggyakorlat válaszára még bizonyos ideig várni kell, a jogirodalomban megjelentek esetleges válaszlehetőségek, melyekkel nem könnyű teljes részben azonosulni.

Egyes szerzők hivatkoznak elsősorban a kártérítési igények ésszerű keretek közé szorítására, mint jogalkotói célra, másodsorban az ezzel összefüggésben arra, hogy „aligha lehetett a jogalkotó célja, hogy miközben az ingyenes szerződés kötelezettjét a kimentés szempontjából privilegizálja, a fizetendő kártérítés szempontjából éppen ellenkezőleg: nagyobb mértékben tegye felelőssé, mint azt, aki a szolgáltatásért ellenszolgáltatásban részesült”.²³ Véleményem szerint a 6:147. § (2) bekezdése első mondatának második fordulata egyértelműen deklarálja a jogosult vagyonában keletkező károsodás privilegizált voltát, ami teljes helyreállítást igényel. Úgyszintén ezt az elképzelést támasztja alá bennem, hogy az előreláthatóság szabályának 6:147. § rendelkezéseivel történő együttes alkalmazása egy esetleges – az egységes és szétválasztott – melletti „vegyes” felelősségi rendszer létrejöttét jelentené.

²³ Wellmann/Fuglinszky (2013) 261

D) A megtérítendő kár nagysága

Az új Polgári Törvénykönyv – elődjéhez hasonlóan – a teljes kártérítés elvéből indul ki a szerződésszegéssel okozott kár megtérítésével kapcsolatban,²⁴ amikor is rögzíti, hogy kártérítés címen meg kell téríteni a szolgáltatás tárgyában keletkezett kárt. Az elvi tétel – a (2) bekezdésben tett kivételeket leszámítva - korlát nélkül érvényesül a 6:142. § (1) bekezdése által nevesített károk esetében, vagyis a kárért felelős személynek teljes egészében meg kell térítenie a szolgáltatásban bekövetkezett kárt – ha az más módon az nem orvosolható. E szabály léte természetesen nem megkérdőjelezhető, mint szerződést kötni kívánó fél, mindenki köteles számolni a szerződésszegés lehetséges következményeivel. Közel sem ilyen egyértelmű azonban és a Ptk. szövege szerint nem, csupán a törvény indokolása alapján dönthető el, hogy mely károk sorolhatóak a tapadó kár fogalma, ezáltal teljes kártérítés szabálya alá és melyekre vonatkoznak a már említett, kivételt megállapító bekezdés fogalmi elhatárolásai.

a) Egyes kártípusok elhatárolása

A szolgáltatás tárgyában bekövetkező vagy tapadó károk fogalmának elhatárolása, habár egyértelműnek tűnik, bizonyos esetekben mégis nehéz helyzet elé állíthatja a jogalkalmazót. A jogszabály Indokolása e nehézségek kapcsán iránymutatásul rögzíti, hogy elsősorban a szolgáltatás hibájában beálló kár, a fedezeti vétel, illetve az eladás költségei foglaltatnak a definícióban. Nevesítésre kerülnek továbbá a következmények elhárításának költségei, melyeknél vizsgálat tárgyát kell, hogy képezze azok rendeltetése is. Így habár tapadó kár, vagyis „a szerződés tárgyában bekövetkezett vagy annak szűk értelemben vett orvoslása kapcsán felmerült kár”²⁵ a szerződés tárgyában bekövetkezett kár elhárítása érdekében felmerült költség, addig a vagyonban beállt egyéb károk enyhítésére szolgáló költség közel sem az. Nem mellőzhető ugyanakkor egy esetleges költség pontos definiálása és kategorizálása sem, mivel komoly anyagi vonzattal bírhat, hogy a konkrét esetben 6:143. § (1) vagy (2) bekezdés kerül alkalmazásra.

A 6:143. § (2) bekezdése rögzíti, hogy a szerződésszegés következményeként a jogosult vagyonában keletkezett egyéb károk és az elmaradt vagyoni előny kivételt képeznek

²⁴ Vékás/Vékás (2013) 606

²⁵ Wellmann/Fuglinszky (2013) 240

az (1) bekezdés által nevesített teljes kártérítés elve alól. Eltérő szabályok érvényesülnek tehát egyéb vagyontárgyak sérelme, az azokkal kapcsolatos bármely költség, továbbá ide sorolhatóak a kárelhárítás és kárenyhítés költségei, abban az esetben, ha azok nem a szerződés tárgyával kapcsolatban merültek fel. Ide sorolhatóak továbbá az ún. felelősségi károk, vagyis „mindazon károk, amelyek megtérítésére – a kötelezett a szerződésszegésével ok-okozati összefüggésben – a jogosult a vele szerződéses kapcsolatban álló további jogosultakkal (vevőkkel, megrendelőkkel) szemben (kontraktuális alapon) vagy akár kívülállókkel szemben (deliktuális alapon) köteles”.²⁶

A következménykár kategóriájába sorolhatóak mindezek mellett a jogosultat a szerződésszegés következtében személyében ért károk. Nem összetévesztendőek ezek azonban a személyhez fűződő jog megsértésével és az ennek következtében keletkező nem vagyoni hátránnyal, ami a Ptk. kárfelfogásából – a kár fogalmának a vagyoni érdeksérelmekre korlátozásából - fakadóan nem kártérítéssel, hanem sérelemdíjjal kompenzálható.²⁷ Itt szükséges megjegyezni azonban, hogy „(...) a sérelemdíjra nem lehet alkalmazni a kontraktuális felelősségnek a kártérítés mértékére – így az annak részeként szabályozott előreláthatóságra – vonatkozó szabályait, mert a sérelemdíj összegének meghatározására speciális szabályok [2:52. § (3) bek.] vonatkoznak.”²⁸

Nevesíti a törvény továbbá az elmaradt jövedelem vagy *lucrum cessans* esetét, mint kivételes esetet, vagyis egy jövőben biztosan a károsult vagyontát gyarapító bevételtől való elesést, elmaradt megtakarítást vagy jövedelemkiesést. Ennek az esetkörnek a kapcsán azonban nem elsősorban a definíció megalkotása, hanem a kategorizálás vet fel ellentmondásokat. Míg egyes értelmezések a következménykárokkal egy sorban említik elmaradt jövedelmet, addig más helyen az a következménykárok egyik altípusaként kerül nevesítésre. Megnyugtató azonban, hogy bár a fogalom dogmatikailag némileg nem egyértelmű, addig adott esetben a konkrét kár nagyságának megállapítása tekintetében nem képezheti vita tárgyát, mivel a jogalkotó külön nevesítve, a következménykárokkal egy sorban rendeli rá alkalmazni azt a szabályt, miszerint azt csak oly mértékben kell megtéríteni, amilyen mértékben a jogosult bizonyítja, hogy a kár, mint a szerződésszegés lehetséges következménye a szerződés megkötésének időpontjában előre látható volt.

²⁶ Wellmann/Fuglinszky (2013) 240

²⁷ Wellmann György, A szerződésszegés általános szabályairól az új Polgári Törvénykönyv tervezetében, in: Gazdaság és Jog 6-7/2007, 15

²⁸ Vékás Lajos/Gárdos Péter (szerk.) Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2014., 1538

b) Az előreláthatósági korlát

A rendelkezés célja nem más, mint az egyensúly megteremtése a szolgáltatás és a vállalt kockázatok között. Ennek oka, hogy a szerződés csak akkor töltheti be érdekkielégítő szerepét, ha a szerződésszegő fél kockázatvállalása az általa vállalt mértékre korlátozható.²⁹ Az előreláthatóság követelménye jól bevált, nemzetközi egyezmények alapján kialakult gyakorlatban is alkalmazott eszközként számos esetben bizonyosságát adta annak, hogy mi lehet a piaci és egyéb kockázatok megosztásának ésszerű módja. Mindennek eredője az előreláthatóság fogalmi összetevőin keresztül egy ösztönző hatást kiváltása a felekből, akik szerződéskötés esetén nagyobb figyelmet fordítanak a másik fél tájékoztatására, mind lehetséges következménykárok, mind *lucrum cessans* esetében. Az előreláthatósági korlát alapja tehát a felek tájékoztatási kötelezettsége, ezáltal a szerződő fél olyan információkkal való megismertetése, ami csak a szerződő partner figyelemfelhívása alapján átlátható. E tájékoztatási lehetőség egyben újabb lehetőség is az esetleges kötelezett számára, aki adott esetben épp valamely szokatlan, előre nem látható, rendkívüli kár esetleges viselésének lehetősége láttán végül nem kíván a relatív szerkezetű jogviszony alanyává válni, avagy – ha azt tárgyalási pozíciója megengedi – ennek függvényében a kockázatot „beárazva” az ellenszolgáltatás megemelése vagy biztosítás megkötése mellett dönt.

Az előre látott vagy láthatott mérték megállapításában azonban nem a károkozónak, hanem épp a károsultnak van nagyobb szerepe, mivel a törvény rá telepíti a bizonyítási kötelezettséget. Ugyanitt szükséges megjegyezni, hogy a károsult nem csak e szabály miatt kerül nehezebb helyzetbe. El szükséges ismerni azt is, hogy az egyik fél által sem előrelátható károk minden esetben a károsult felet terhelik, ami „azonban nem az előreláthatósági klauzula hibája, hanem a kárveszélyviselés általános elvéből következik”.³⁰

Így más jogszabályi rendelkezés vagy szerződési kikötési hiányában a szerződésszegő fél felelősséggel tartozik ésszerűen kalkulálható károkért. A Ptk. e téren mutatott legnagyobb érdeme ezáltal a megfelelő mérlegelési eszköz a bírók kezébe adása, hogy azok kialakíthassák az új kontraktuális felelősségi alakzat mértékének három sarokkövét jelentő elemet, a kinek, mikor és mit kérdésre adott válaszok által.

²⁹ Vékás Lajos, Előreláthatósági klauzula a szerződésszegésből eredő kártérítési igényeknél, in: Sárközy Tamás/Vékás Lajos (szerk.), Eörsi Gyula- emlékkönyv, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2002., 221

³⁰ Vékás/Vékás (2013) 607

ba) Kinek

Habár a 6:143. § (2) bekezdése általános alanyt használ, mégis „nyilvánvaló, hogy az előreláthatóságot a kötelezett szemszögéből kell vizsgálni, hiszen ez van összhangban az előreláthatósági klauzula mögött meghúzódó kockázatelosztás-központú felelősségi modellel”.³¹ Ez a kötelezett látóterén keresztül vizsgált, tanúsított, avagy nem tanúsított előreláthatóság tény- és jogkérdésbeli voltával összefüggésben állítja kihívás elé a jogalkalmazót.

A ténykérdés minőség annak kiderítését kívánja meg, hogy a konkrét szerződésszegő fél mit láthatott ténylegesen előre, a jogosult a szerződés megkötését megelőzően mit hozott a tudomására, milyen elvárásokat tolmácsolt felé, milyen a szerződés megkötéséhez fűződő célokról tájékoztatta. Végül, de nem utolsó sorban sajátos mérlegelési lehetőséget vetnek fel a kötelezett személyes kvalitásai, melyek figyelembe vételének lehetőségét a törvény maga nem zárja ki, habár a jogirodalom³² – véleményem szerint joggal - erőteljesen elzárkózik ettől a lehetőségtől.

Az előreláthatóság „kinek” kérdésének második fokozata a ténykérdést követően, a jogkérdés vizsgálata. Második fokozat ez annyiban, hogy a kötelezett felelősségét az esetben konkrétan megvalósuló – a kötelezett hibájából – előre nem látott ok alapján állapítható meg, azonban ez nem jelenti azt, hogy nem felelhet azon károkért, amit egy azonos helyzetben lévő, ésszerűen gondolkodó személynek előre látnia kellett volna. Elválík tehát egymástól a tényleges és az elvárható előreláthatóság,³³ mely utóbbi tényleges előreláthatóság hiányában is lehetővé teszi a kárért való felelősség megállapítását.

bb) Mikor

A Ptk. a szerződéskötés időpontjában kitétel rögzítésével látszólag egyértelműen rögzíti, hogy a kötelezettnek mikor kell előre látnia a következményeket. A jogalkotó saját, vállalt céljának megfelelően e téren is biztosítani kívánja a vállalt kockázat és az ellenszolgáltatás összhangját, egyensúlyát. Újabb nehezen megítélhető problémát jelenthetnek azonban a jogalkotóra nézve az utólagos szerződésmódosítások, illetve azok figyelembevehetősége az előreláthatósági mérce esetleges megnövelését, kitágítását érintően.

³¹ Wellmann/Fuglinszky (2013) 243

³² Wellmann/Fuglinszky (2013) 244

³³ Wellmann/Fuglinszky (2013) 243

A törvény Indokolása – a Bécsi Egyezmény gyakorlatával teljes mértékben megegyezően - erre nézve kimondja, hogy a szerződéskötést követően ismertté vált információk csak abban az esetben befolyásolhatják az előreláthatóságot, „ha a felek a szerződést ennek megfelelően módosítják”.³⁴ Bizonytalan a jogirodalom azonban abban, hogy automatikusan ezt eredményezi-e egy szerződésmódosítás vagy maga a módosítás is vizsgálat tárgyát kell-e hogy képezze. Érthető e vizsgálat alatt a szerződésmódosítás technikai, érdemi jellegének vagy épp mennyiségi-minőségi voltának elemzése. Kardinális kérdés, hiszen várhatóan, a technikai szerződésmódosítás nem lesz nováció az előreláthatóság szempontjából. Igen messzire vezethet ez az út azonban abban az esetben, ha bíróság az ellenszolgáltatásnak a megnövekedett kockázathoz igazítását vagy éppen a szerződés érdemi újratárgyalását is vizsgálni kívánja, ami egy újabb nehezítő tényező – például egy alanyváltozás – esetén a végtelenségig és tovább nyújthatja a vizsgálandó kérdések körét. Ahogyan nem szabad elfeledkezni az esetleges alanyváltozások lehetőségéről sem.

bc) Mit

Jóval egyértelműbb álláspontot foglal a jogalkotó az előreláthatóság által átfogott elemek tekintetében. A törvény Indokolása rögzíti, hogy az előreláthatóságnak nem kell kiterjednie a szerződés okára, a szerződésszegés és a kár között ok-okozati összefüggésre, illetve a kár bekövetkezésének okfolyamára sem.³⁵ Ki kell terjednie azonban „a szerződő partnernél bekövetkező kárra és annak nagyságrendjére”.³⁶ Nem összetévesztendő tehát az előreláthatóság e kritériuma a felelősség alóli kimentés három feltétele között tárgyalt elvárt előreláthatósággal. Vagyis elválik egymástól a teljesítést akadályozó körülményre és – az itt relevanciával bíró – a „szerződésszegés által a jogosult jövedelem-kiesésére és esetleges következménykárait”³⁷ vonatkozó előreláthatóság.

Szükséges emellett a károkozó részéről annak átfogása is, hogy szerződésszegése milyen jellegű és nagyságrendű kárt idézne elő. Útmutatásul szolgálhatnak ehhez a már említett üzleti szokások, melyek alapján könnyebben eldönthető, hogy a károkozó tudatának mekkora pontossággal kellett vagy kellett volna átfognia a lehetséges kárt. Vélelmezhető, hogy itt azonban elegendőnek fog bizonyulni a nagyságrend viszonylagos felismerése, illetve a kár jellegének belátása, amit azonban a károk tipizálása tovább árnyalhat.

³⁴ Sándor/Vékás (2005) 439

³⁵ Indokolás, Hatodik Könyv, X. Cím, XXII. Fejezet, 7. Pont

³⁶ Vékás/Vékás (2013) 607

³⁷ Vékás/Vékás (2013) 607

c) *Kivétel: A szándékos szerződésszegés*

A jogalkotó, ahogyan a 6:142. § rendelkezéseinél kivételes esetben lehetővé teszi az eltérés lehetőségét, úgy a 6:143. § esetében alkivételt rendel a főszabály alóli kivétel mögé. A 6:143. § (3) bekezdése úgy rendelkezik, hogy szándékos szerződésszegés esetén a jogosult teljes kárát meg kell téríteni, nem alkalmazható e helyzetben az előreláthatóság elvi tétele. Nem várja el a jogalkotó eszerint a szándékos károkozást a teljes kártérítés megállapításához, elegendő maga a szerződés megszegésének szándékos volta. Következésképp nem szükséges az sem, hogy a kötelezett tudata az esetleges következményekre kiterjedjen.³⁸ Szükséges megjegyezni ugyanakkor, hogy a jogosult egyrészt ez esetben is csak azon károk megtérítését követelheti, melyek a szerződéssel ok-okozati összefüggésben állnak, másrészt a károsultat ez ilyenkor is kárelhárítási, kárenyhítési kötelezettség terheli. Említést érdemel továbbá, hogy a károsultat terheli továbbá a bizonyítási kötelezettség is, mégpedig a szerződésszegés szándékossága és az ezzel összefüggő tények tekintetében.³⁹

E) 6:144. §, Az „új Rialto”

Nem hagyható figyelmen kívül a kifejtettek mellett a Ptk. 6:144. §-a, ami a régi kódexben is nagy szerephez jutott utaló szabály hatályos „megfelelője”. Az „új Rialto” két részben rendelkezik a deliktuális felelősségi szabályok alkalmazhatóságáról. Egyrészt a károsult kármegelőzési, kárelhárítási és kárenyhítési kötelezettségére, továbbá a közös károkozók felelősségére vonatkozóan a 6:144. § (1) bekezdésében; másrészt a kár fogalmára és a kártérítés módjára a fejezetben nem szabályozott kérdések tekintetében a 6:144. § (2) bekezdése szerint. Helyesebb tehát az a kijelentés, hogy a jogalkotó dogmatikailag nem teljes mértékben, hanem csupán két ponton választja szét a kontraktuális és deliktuális felelősséget, mivel a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség valamennyi külön nem szabályozott kérdésében a deliktuális felelősség szabályai alkalmazandóak.⁴⁰

³⁸ Wellmann/Fuglinszky (2013) 250

³⁹ Wellmann/Fuglinszky (2013) 250

⁴⁰ Vékás/Vékás (2013) 608

III. A PÁRHUZAMOS KÁRTÉRÍTÉSI IGÉNYEK PROBLEMATIKÁJA

Mégis igen csonkának tűnhet a Ptk. utaló szabálya, melynek oka elsősorban a párhuzamos kártérítési igények kizárásában, vagyis a 6:145. § rendelkezésében keresendő. Ennek értelmében a jogosult kártérítési igényét a kötelezettel szemben akkor is a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint érvényesítheti, ha a kár a kötelezett szerződésen kívül okozott károkért való felelősségét is megalapozza. Az egyértelműnek tűnő szabály kapcsán azonban számos megválaszolatlan kérdés is adódik, melyek kihívás elé állíthatják és fogják állítani a jogalkalmazókat.

1. A TÖRTÉNETI TÉNYÁLLÁS ÉS A KÉT FELELŐSSÉGI RENDSZER ÖSSZEÜTKÖZÉSE

A kommentárirodalomban „kettősfedelű” káreseményként is emlegetett kár esetében a kiinduló problémát az jelenti, hogy adott egy történeti tényállás, ami elviekben mind a kontraktuális, mind a deliktuális felelősségi rendszerbe is illeszkedik, ezáltal bármelyikben kezelhető volna. Nem elhanyagolható e káresemény pontos definiálása, mivel csak meghatározott feltételek megléte esetén beszélhetünk párhuzamos igényekről. Ahogyan az Indokolás fogalmaz ilyen „kettősfedelű” káresemény következik be például akkor, ha gépjárművel, vasúton vagy más fokozott veszéllyel járó tevékenységgel teljesített személyfuvarozási szerződés keretében balesetet szenved az utas.⁴¹ Azonban nem jelenti feltétlenül még ezen igények pusztá párhuzamossága sem a két felelősségi rendszer összeütközését.

Klasszikus példaként említhető az igények párhuzamosságára a fuvarozó által gépjárművel teljesített személyszállítási szerződés keretében balesetet szenvedett utas esete, ami ugyanakkor csak abban az esetben vezet a felelősségi rendszerek összeütközéséhez, ha a személyfuvarozó és a fuvar eszközt üzemeltetője egy és ugyanazon személy, elengedhetetlen tehát a két minőség kollíziója. Mindezekből következően, abban az esetben, ha a szerződő partner és a deliktuális kötelezettség alanya nem esik egybe – vagyis az adott példánál maradva, a személyfuvarozó nem a fuvar eszközt üzemeltetője – nem beszélhetünk kollízióról.

⁴¹ Indokolás, Hatodik Könyv, X. Cím, XXII. Fejezet, 8. Pont

Jelenti mindez a károsult választási helyzetbe kerülését, hiszen nem lévő kollízió esetén maga dönthet arról, hogy kivel szemben érvényesítse igényét a szerződő partner és a deliktuális felelősség kötelezettje közül. E megállapítást támasztja alá a 2011.2324. számú elvi bírói határozat, ami a konkrét esetben rögzítette, hogy nincs jogi akadály annak, hogy a károsult az áru elvesztése miatt keletkezett kártérítési igényét a fuvarozó teljesítési segédje ellen a szerződésen kívüli károkozás szabályai szerint érvényesítse, a fuvarozóval szembeni kötelmi jogviszonyon alapuló igényérvényesítés helyett.

A perben az volt az eldöntendő kérdés, hogy a károsult felperes jogosult-e közvetlenül fellépni a II. r. alperessel szemben, a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint, arra tekintettel, hogy jogerős büntető bírósági ítélet állapította meg, a II. r. alperes alkalmazottja egy olyan bűncselekmény elkövetésének részese volt, amely folytán a felperest kár érte. Ahogyan azt a Legfelsőbb Bíróság megállapította, a károsult jogosult azzal szemben rendezni jogvitáját, akivel szerződést kötött; e szabály azonban nem zárja el őt attól, hogy a közvetlen károkozóval szemben fellépjen, amennyiben azt előnyösebbnek ítéli meg. Ilyen esetben azonban az igény-érvényesítésre nem a szerződéses jogviszony keretei között, hanem - a károsult és a károkozó közötti közvetlen jogviszony hiánya miatt, - a szerződésen kívüli károkozásra vonatkozó szabályok szerint kerülhet sor.

A fentieket figyelembe véve sem helytálló tehát az a megállapítás, hogy nem létezett a párhuzamos kártérítési igények problematikája az 1959. évi IV. törvény kártérítési rendszerét illetően, habár jóval szűkebb körben merült fel – például a teljesítési segéd kapcsán. Eörsi Gyula nyomán⁴² azonban mind a jogirodalom, mind a bírói gyakorlat áthidalta a problémát az egyes káresemények kategorikus csoportosítása, így például említett személyfuvarozás terén a veszélyes üzemi felelősség alkalmazásával. A helyzet megoldásra szoruló voltát mi sem jelzi jobban, minthogy a jogalkotó az új Ptk. által éles cezúrával, a 6:145. §-ban foglaltakkal kívánta egyértelművé a „kettősfedelű” káresemények megítélését. Az új modell bevezetése értékelésre méltó igyekezet, azonban továbbra is számos megválaszolatlan kérdés marad, melyekre választ egyrészt a jogalkotó által választott elvi opció értelmezéséből, előnyeinek és hátrányainak egybevetéséből, másrészt az egyes konkrét tárgykörök elemzése során kaphatunk.

⁴² Eörsi Gyula, Elhatárolási problémák az anyagi felelősség területén., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1962.

1. A NON-CUMUL ELV ELFOGADÁSA

A párhuzamos kártérítési igények kizárásának normatív formába öntését megelőzően a jogalkotónak döntenie kellett abban az előkérdésben, hogy milyen modellt kíván felállítani az igények párhuzamosságának feloldására. A mindkét felelősségi rendszerbe beilleszkedő igények kezelésére elviekben három opció kínálkozik.

Elsőként említhető a német magánjog „freie Anspruchs Konkurrenz”⁴³ szabálya, melynek lényege, hogy a károsult szabadon választhat, hogy igényét a szerződésen kívüli vagy a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség szabályai szerint kívánja érvényesíteni. Ebből következően a másik elvi modell esetén egy norma kötelezően alkalmazandóvá teszi egyik vagy másik rendszert, így a második és a harmadik elvi modell a kötelezően alkalmazandó deliktuális, illetve kontraktuális alapon történő igényérvényesítést jelenti. A harmadik elvi modell jelenti tehát a francia magánjogbeli non-cumul intézményét, ami a jogosultat kényszerhelyzetbe állítja kártérítési igényének érvényesítése esetére, melyet az csak a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség szabályai szerint érvényesíthet, mely szabály alapos megértéséhez célszerű a francia kártérítési jog e jogintézménye határvonalainak áttekintése.

A) „la règle de non-cumul”

A francia Code Civil kontraktuális felelősségi rendszerének elemzéséhez kiindulópontnak tekinthető a rendszer hiba-alapú volta.⁴⁴ Kijelenthető mindez a kódex kárfogalmának meghatározása alapján is, ami a 1149 cikk értelmében jelenti azt a veszteséget, amit a károsult szenved és azt a nyereséget, amitől a károsult megfosztásra kerül - tekintettel meghatározott kivételekre. Érdekes ugyanakkor, hogy bár a fentiekből következően is a teljes kártérítés talaján álló kártérítési jogról beszélhetünk, az egyes kártípusok nem kerülnek definiálásra. E tárgykör saját nemzeti jogirodalma, legyen szó akár annak pusztán elvi megközelítéséről is, igen csonka és fejletlen. Magyarázható mindez ugyanakkor azzal a gyakorlati megállapítással, hogy legyen szó bármilyen kárról is, teljesen irreleváns annak természete, sőt nincs jelentősége magának a szerződés tárgyának sem, csupán annak, hogy a felek között szerződéses kapcsolat állt-e fenn vagy sem.⁴⁵ Ebben a kontextusban érthető meg,

⁴³ Helmut Koziol, *Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective*, Jan Sramek Verlag (2012) 102

⁴⁴ Ph. Remy, 'La responsabilité contractuelles: histoire d'un faux concept', RTDCiv. (1997) 323

⁴⁵ Stefan Grundmann (Editor), Martin Schauer (Editor), *The Architecture of European Codes and Contract Law*, Kluwer Law International (2006) 52

hogy miért van szüksége a francia magánjognak az ún. non-cumul elvre, illetve ragadható legmarkánsabban maga az elv lényege, ami tehát csak szerződéses és szerződésen kívüli kárfelelősség egymáshoz való viszonyában értelmezhető. Kulcsfontosságú kérdésre ad tehát választ az elv, hiszen a deliktuális és kontraktuális felelősség közötti „kötelező választás”, vagyis a deliktuális felelősség hátrébe szorítása és a kontraktuális felelősség kötelező alkalmazása a teljes kártérítésnek szab határt, mégpedig a kár megtérítésének korlátozott volta, vagyis az előreláthatósági szabály alkalmazása miatt.

B) A non-cumul elv elfogadásának indokai

Milyen indokok tették szükségessé ugyanakkor a magyar magánjogrendszerébe történő átültetést, milyen jogpolitikai megfontolások vezethették a jogalkotót a szabály megalkotása során? A norma értelmezése, lehetséges alkalmazási körének elemzése céljából szükségesnek mutatkozik az elv elfogadása körülményeit számításba venni, a megértést jobban elősegítve pedig mindezt két lehetséges „kategória” mentén megtenni.

a) *Deklarált érvek*

A non-cumul elv, mint megoldás alkalmazása között elsősorban épp a személyszállítási kérdéskör kapcsán találhatunk válaszokat. Vékás Lajos Professzor több helyen megjelent iránymutatása szerint, a „kontraktuális kártérítési felelősség az új felelősségi rendben annyira közel kerül az üzembentartó felelősségéhez, hogy a választásnál és a döntésnél az a mozzanat nem jelenti a mérleg nyelvét”.⁴⁶ Elvész tehát az értelme annak, hogy a törvény a szerződéses viszony egyes elemeit „kiemelje”, azaz elszakítsa azokat eredeti környezetüktől. A jogintézmény átvételét támasztja alá tehát, hogy ezáltal elkerülhető az eltérő felelősségi rendszerbe illesztve kelljen megítélni egy és ugyanazon káresemény következményeit.⁴⁷ A deklarált indokok mellett azonban célszerűnek mutatkozik számításba venni azokat az egyéb fajsúlyos indokokat, amik – ha ki nem mondottan is – de arra sarkallták a jogalkotót, hogy átültesse a non-cumul szabályát az új Ptk. megalkotásakor.

⁴⁶ Vékás Lajos, Az új Polgári Törvénykönyvről, in: Jogtudományi Közlöny 68. évf. 5. sz. / 2013, 240

⁴⁷ Vékás/Vékás (2013) 609

b) Lehetséges valós érvek

Az egyik ki nem mondott, valós érv az előreláthatóság referencia-időpontjával kapcsolatos. A kimentésnél és a kártérítésnél is jelentős szereppel bíró jogintézmény időpontja, annak pontos megállapítása vélhetően a bíróságok talán legfontosabb feladatai közé fog tartozni. A nagyfokú odafigyelést az előreláthatóság referencia-időpontja itt elsősorban abban a tekintetben igényel, hogy azt a felek semmilyen formában ne kerülhessék meg, amire a non-cumulnél talán nem is akadhatott alkalmasabb eszköz a jogalkotó számára.

A másik nem deklarált érv jó eséllyel a hibás teljesítéssel és a „tapadó kárral” összefüggésben keresendő. A Ptk. a kellékhibás teljesítés esetén felmerülő kártérítés kapcsán rögzít a 6:174. §-ban egy különös kártérítési rendelkezést, ami – a fentiekben már említett – „tapadó kárra” elsődlegesen alkalmazott kellékszavatosság és maga a kártérítés viszonyát hivatott rendezni. A kellékszavatosság „kizárólag a szolgáltatás hibájában álló vagyoni érdeksérelem reparálására vonatkozó, a hibásan teljesítő fél kimentésétől független jogintézmény, és elsősorban a hiba természetbeni orvoslására irányul”.⁴⁸ Ezzel szemben a kártérítés a következménykárokra vonatkozik és épp a pénzbeli reparációt biztosítja, „amikor a szolgáltatás hibájával okozati összefüggésben, de hibán kívül keletkezik hátrány a jogosult vagyontárgyaiban”.⁴⁹ Más kérdés azonban, hogy elviekben nincs akadálya annak, hogy a kártérítés a „tapadó kár” reparálását is lehetővé tegye. Ugyanakkor a jogbiztonság megköveteli azt, hogy ne legyen átfedések, bizonytalanul elhatárolt viszonyok a két jogintézmény mögött, így az új Ptk. rögzíti, hogy a kellékszavatosság által érintett körben hibás teljesítés miatt bekövetkezett „tapadó kár” megtérítése csak a kellékszavatosság korlátai között követelhető.

C) Várható következmények

A non-cumul elv - fenntartások nélküli - beemelése hazai jogunkba több esetben várhatóan nehézségeket fog okozni, mind elméleti, mind gyakorlati síkon. Szükséges tehát az esetlegesen felmerülő problémakörök előzetes számba vétele, mintegy esetlegesen megelőzve a jogalkalmazási gyakorlatban kialakuló kaotikus állapotokat és mintegy elősegítve az elv valódi integrációját a magyar polgári jog rendszerében.

⁴⁸ Vékás/Kemenes (2013) 639

⁴⁹ Vékás/Kemenes (2013) 639

a) Elhatárolási kérdések

Számos bizonytalanság övezi a non-cumul elv alkalmazását a szerződésszegési felelősségnek a termékfelelősséggel való viszonyában is.⁵⁰ A közösségi jog kötelező alkalmazása, annak termékfelelősségi irányelve és az ezt övező gyakorlat az Európai Bíróság részéről mind abba az irányban mutat, hogy nem lehetne előírni a Polgári Törvénykönyvben a szerződésszegés szabályainak kötelező alkalmazását a termékfelelősségi szabályok helyett.

Habár a jogirodalom⁵¹ nem vitatja az Európai Unió Bírósága erre irányuló megállapítását, nem is tekinti aggodalomra okot adó ténynek a non-cumul elv és a termékfelelősség „esetleges” összeütközését. Önmagában azonban nem tekinthető minden kétséget kizárónak az az érv, hogy „a termékfelelősség alanya (a gyártó, illetve importáló) a legkritább esetben azonos a károsult fél szerződő partnerével”,⁵² mivel ez a kijelentés magában hordozza annak az elismerését is, hogy – habár csak szűk körben – de felmerülhet probléma ezzel kapcsolatosan. A problémakör tehát nem látszólagos, ha a károsult a termék gyártójával szerződik, akkor a szigorú kimentési szabályokat alkalmazni kell a termékfelelősség vonatkozásában, ami ellentétben áll az Európai Unió Bírósága által kifejtettekkel.

b) Felelősségkizárás és –korlátozás

Tekintettel a non-cumul elvre a továbbiakban a károsult nem kerülheti meg a kontraktuális korlátozásokat, kizárásokat deliktuális úton – ahogyan tehetné ezt akkor, ha a Ptk. nem rendelkezne kötelezően a kontraktuális felelősség szabályainak alkalmazásáról párhuzamos kártérítési igények esetén. A szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség szabályainak ilyen típusú elsőbbségéből így értelemszerűen következik a felelősségkizárás és –korlátozás súlyának megnövekedése⁵³, és az erre vonatkozó rendelkezések elburjánzása az egyes szerződésekben, amelyek az egyes bíróságoktól is fokozott gondossággal történő eljárást tesznek szükségessé. Jelenti mindez azt, hogy az adott ügyben eljáró bíróságnak egyrészt pontosan biztosítania kell a felek által a szerződésben rendezett határok, korlátozások érvényesülését, másrészt különös tekintettel kell vizsgálnia, hogy a Ptk. általános

⁵⁰ Vékás/Vékás (2013) 609

⁵¹ Vékás/Lábady (2014) 1544

⁵² Vékás/Lábady (2014) 1544

⁵³ Wellmann/Fuglinszky (2014) 304

érvénytelenségi esetei, alapelvei nem szabnak-e gátat valamely szerződéses rendelkezés alkalmazásának.

c) Diszpozitív elévülési szabályok

A nehézségek súlyának mérlegelésekor nem szabad elfeledkezni az elévülés szabályainak markáns változásáról sem. A kötelmek közös szabályainak diszpozitív természetéből adódóan következik ugyanis, hogy az elévülés [6:21-6:25. §§] az eddigiektől eltérően nagyobb arányban fog jelentőséghez jutni.⁵⁴ A törvény egyes rendelkezéseivel külön jogvesztő határidőket állít fel, azonban amely határidők esetében nem szerepel ez a kitétel, ott egyértelműen elévülési határidővel áll szemben a jogalkalmazó. A hatodik könyv diszpozitivitása megjelenik továbbá az elévülési határidő esetleges módosításának kérdéskörénél is. A felek autonómiájának fokozatos elismerése lehetővé teszi, hogy a régi törvénykönyvtől eltérően – amely csak az elévülési idő meghatározott korlátok közötti meghosszabbítását tette lehetővé –, az új Ptk. alapján az elévülési idő akár korlátlanul meghosszabbítható vagy meg is rövidíthető.⁵⁵ A továbbiakban tehát pusztán a felek kreativitása szab határt az elévülési idő megrövidítésének, ami az egyes esetleges felelősségkorlátozó rendelkezésekkel alapos döntés elé fogja állítani a szerződő feleket.

d) A gépjárművel okozott károk

Külön figyelmet érdemel a gépjárművel okozott károk tárgyköre, a gépjármű utasa által elszenvedett kár alapján keletkező igény érvényényesítése. Általánosan kötelezi ugyanis a jogalkalmazót, ha a jogalkotó valamely rendelkezés tekintetében kivételt tesz annak alkalmazhatósága alól, kérdés azonban, hogy ezt milyen alaki formában szükséges megtenni a jogalkotónak ahhoz, hogy a jogalkalmazó ezt értelmezhesse, magabiztossággal alkalmazhassa. Előbbi – egyértelmű kivételként való szabályozásra – adható példa az egészségügyi szolgáltatásokkal összefüggésben keletkező kárigény, amit az Eütv. 244. § (2) bekezdése egyértelműen kivesz a kontraktuális felelősségi rezsim, így a non-cumul elv alól is.⁵⁶ Utóbbi – bizonytalanságot előidéző – kivételre példa a gépjárművel okozott kár, amire nézve a Ptk. vagy bármely más jogszabály nem rendelkezik kivételkénti minősítésről, egy

⁵⁴ Wellmann/Fuglinszky (2014) 304

⁵⁵ Vékás/Vékás (2013) 520

⁵⁶ Wellmann/Fuglinszky (2014) 304

jogszabály indokolása azonban igen. Az egyes pénzügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2013. évi CCXXXVI. törvény 121. §-ához kapcsolt indokolás ugyanis rögzíti, hogy a „gépjármű üzemeltetése során okozott károk szerződésen kívül okozott károknak minősülnek”. Elsődleges jogalkalmazás által megválaszolandó kérdéssé lép elő tehát a gépjármű utasa által elszenvedett károk tekintetében, hogy véletlen, figyelmen kívül hagyható jogalkotói hibáról van-e szó, illetve hogy bírhat-e kötelező erővel egy salátatörvénybeli indokolásban elrejtett vagy ottfelejtett fordulat.

D) Károkozások a non-cumul elven innen és túl

Habár a Ptk. jogpolitikai megfontolásai alapján, normatív módon rögzíti a kontraktuális felelősség elsőbbségét, nem jelenti mindez azt, hogy – a generálisan felmerülő esetleges következményeken túl – teljes mértékben egyértelmű és mindenre kiterjedő elsőbbségi helyzetet élvezne e felelősségi alakzat. Így bár a jogalkotó teljes mértékben a magánautonómia oltárán kíván áldozni az egyező akarattal megkötött szerződéses jogviszony privilegizációjával, elszórtan mégis lehetővé teszi azt, hogy a károsult igénye a kontraktuális rendszerből a deliktuális rendszerbe kerülve legyen megítélhető. Az esetek sokszínűségét mutatja, hogy azok részben valamely más jogszabályban, részben a Polgári törvénykönyvben, illetve egyes esetekben kimondottan deklarálva, míg más esetekben csak komplex jogértelmezés alapján ismerhetők fel. Célszerűnek mutatkozik tehát, hogy a jogalkalmazó e skálát követve taxatív összegyűjtse, hogy mely esetekben érdemes különös figyelmet fordítani arra, hogy az adott esetkör a párhuzamos kártérítési igények kizárásának szabálya alá vagy a non-cumul klauzula alkalmazási körén túl esik.

a) Egészségügyi szolgáltatásokért való felelősség

Az egészségügyi szolgáltatásokért való felelősség a teljes kontraktuális felelősségi rend alóli kivételt képez. A kártípussal összefüggésben ugyanis az Eütv. 244. § (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy az egészségügyi szolgáltatásokkal összefüggésben keletkezett kárigényekre, illetve a személyiségi jogsértések esetén követelhető igényekre a Ptk.-nak a szerződésen kívül okozott kárért való felelősségre, valamint a személyiségi jogok megsértésének szankcióira vonatkozó szabályait kell megfelelően alkalmazni. Érdekes helyzet alakult ki tehát jogalkotó és jogalkotó között, hiszen míg az új Ptk. tervezete kifejezetten alkalmazni rendelte a kontraktuális felelősség szabályait az egészségügyi szolgáltatásokért

való felelősség vonatkozásában, addig a kódex hatályba lépését röviddel megelőzően törvénymódosítás alapján került be a fenti rendelkezés az Eütv.-be.

Az újdonsült szabály létjogosultsága azonban nem feltétlenül alátámasztható. Minderre magyarázatként szolgál a törvénymódosítás indokolása, ami egyrészt utal arra, hogy az Eütv. 244.§-a alapján korábban a bíróság a szerződésszegéssel okozott károkért valló felelősség szabályait alkalmazták, amelyek lényegében megegyeztek a szerződésen kívül okozott kárért való felelősség szabályaival. Ahogy az Eütv. 24. §-hoz fűzött indokolásban kifejtésre kerül, „tekintettel arra, hogy az új Ptk. szabályozása elválasztja egymástól a szerződésszegéssel és a szerződésen kívül okozott károkra vonatkozó felelősségi szabályokat, jelentősen megszigorítva az előzőt, az egészségügyi szolgáltatásra, mint speciális jogviszonyra tekintettel az Eütv. 244. §-a úgy módosul, hogy a szerződésen kívül okozott kárért való felelősség szabályainak alkalmazására tér át. Ez az áttérés biztosítja, a jelenlegi bírói ítélezési gyakorlatnak megfelelő status quo-t.” Sajátos érveléssel tehát épp annak a fennálló helyzetnek a megtartásával érvel a jogalkotó, aminek a feltörésére hosszú ideje törekedtek a jogalkalmazó bíróságok a károsultak kedvezőbb helyzetbe hozása miatt. A károsult tehát továbbra is felróhatósági alapon kérheti kárának megtérítését, azzal az eltéréssel, hogy ha az egészségügyi szolgáltatás fokozott veszéllyel járó tevékenységnek minősül, a veszélyes üzemi felelősség szabályait kell alkalmazni.⁵⁷

Nem elhanyagolható tovább az Eütv.-ben rögzített kivétellel kapcsolatban, hogy – attól függetlenül, hogy az nem a Ptk.-ben került rögzítésre – kifejezetten megtöri a Ptk. rendszerét, illetve jogbizonytalanságot, zavart okoz. Különösen igaz ez abban a tekintetben, hogy az egészségügyi szolgáltató és a páciens közötti kötelemet gondossági kötelemnek tekintjük, vagyis a megbízási típusú szerződések szabályai alapján szükséges azt vizsgálni. Attól tehát, hogy adott esetben a kívánt eredmény elmarad, nem biztos, hogy szerződésszegéssel állunk szemben, mivel ez csak akkor merülhet fel, ha az orvos nem tanúsította az elvárt gondosságot. Mindezekből következően, ha gondossági köteleme kapcsán nem nincs szerződésszegés, nem merül fel a kimentés vizsgálata sem, vagyis a kontraktuális felelősség szigorú kimentési szabályait nem kell alkalmazni. A kérdés elrendeződik tehát egy logikai lépéssel korábban, előrevetítve azt, hogy valószínűleg egyébként is csak a legritkább esetben került volna alkalmazással a kimentés szigorú szabálya az orvosokra nézve.

Mindezek tekintetében azonban megállapítható, hogy a jogalkotó főlegesen módosította az Eütv. 244. §-át. Különösen igaz ez abban a tekintetben, hogy a többi gondossági kötelem

⁵⁷ Vékás/Lábady (2014) 1545

tekintetében nem módosított az egyes törvények vonatkozó szabályain. A jogalkotó által „elkövetett” e módosítás így csupán a kétely esetleges magvait vetette el abban a tekintetben, hogy a gondossági kötelem továbbra is úgy értelmezhető-e, ahogyan ezt megelőzően – mely kérdésre a jogalkalmazói válasz igenként fog „hangzani”.

b) Többek közös károkozása

Immár Ptk.-ban rögzített esetként említhető a 6:524. §-ban szabályozott többek közös károkozásának esete, ami a károkozók egyetemleges felelősségét állapítja meg. Fontos azonban különbséget tenni arra az esetre nézve, ha többen – de valamennyien – szerződő félként okoznak kárt, attól az esettől, ha többen – de egyesek szerződő félként, mások nem szerződő félként – válnak károkozóvá. A két eset között alapvető különbségként állapítható meg, hogy előbbi tekintetében véleményem szerint joggal alkalmazható a 6:145. § korlátozó rendelkezése, vagyis a károsult kontraktuális alapon érvényesítheti igényét. Ezzel ellentétben, azonban ha utóbbi esetkör merül fel, közel sem egyértelmű a helyzet. Ahogyan a Legfelsőbb Bíróság több esetben is kimondta⁵⁸, természetesen a károkozók egyetemleges marasztalására akkor is sor kerülhet, ha kártérítő felelősségük nem azonos felelősségi alakzat alapján állapítható meg, így tehát elviekben a történeti tényállás egyszerre kezelendő deliktuális és kontraktuális rendszerben, mely kárfelelősség a károsult irányában egyetemleges. Végző soron kivételt képez ezen esetkör maga non-cumul elv alkalmazása alól is, tekintve, hogy bár létezik szerződés, az érvényesül is a felek között, a károsult mégsem csak és kizárólag kontraktuális felelősségi alapon támaszt igényt, hanem deliktuális alapon is.

c) A közreműködő felelőssége

Grosschmid Béni szavaival élve, „kimeríthetetlen és általánosságban soha meg nem oldható”⁵⁹ kérdések övezik a közreműködő felelősségét. A megállapítás különösen igaz annak a tükrében, hogy megnyugtató, mindenre megoldást kínáló válasz azóta sem alakult ki a bírói gyakorlatban. Ahogyan arra a jogirodalom is rámutat, abban sincs egységes álláspont, hogy egyáltalán lehetséges-e közvetlenül a teljesítési segéd ellen keresetet indítani és az igen sokszínű megoldási javaslat közül kettő talált támogatásra a jogirodalomban.⁶⁰ Egyrészt, az az

⁵⁸ BH2003. 115., BDT2010. 2363., BDT2006. 1511.

⁵⁹ Grosschmid (1932) 174

⁶⁰ Wellmann György (szerk.) Polgári jog – Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog – Első és Második Rész, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014, 307

álláspont, ami időelőttinek tekinti a közreműködő közvetlen, deliktuális felelősség alapján történő perlését „mindaddig, amíg a kötelezett elleni per le nem zárul”. Másrészt, az a vélemény, ami köztes álláspontként „attól teszi függővé a teljesítési segéd elleni közvetlen kereset megengedhetőségét, hogy a teljesítési segéd – a kötelezett-jogosult szerződéses viszonyban szerződésszegésként értékelt tevékenysége vagy mulasztása mellett – tanúsított-e olyan magatartást, pontosabban: a tevékenysége és mulasztása olyan magatartásnak tekinthető-e, amely deliktuális többlettényállásnak, a szerződésszegésként értékelt magtartáson túli jogellenes károkozásnak minősül”.⁶¹

Áthidaló megoldásnak, egyfajta közös „nevezőnek” tekinthető – véleményem szerint – a Legfelsőbb Bíróság Civilisztika Kollégiumának álláspontja, ami a közreműködőért való felelősség joggyakorlati kérdéseit érintően rögzíti, hogy „a károsult ugyanakkor attól sem zárható el, hogy követelését közvetlenül azzal szemben érvényesítse, aki neki szerződésen kívül kárt okozott. Ha a károsult ugyanabban a perben egyidejűleg érvényesít szerződésszegéssel okozott kár megtérítése iránti igényt a kötelezettel szemben, valamint szerződésen kívüli kárigényt a vele közvetlen szerződéses jogviszonyban nem álló közreműködővel szemben, akkor a különböző jogcímeken felelős károkozók egyetemlegesen felelősek”.⁶²

Így bármely álláspont is bizonyul a későbbiekben elfogadottnak a jogalkalmazók által az új törvénykönyv vonatkozásában, az egészen biztos, hogy a Legfelsőbb Bíróság említett álláspontja alapján – a közös károkozás releváns típusának mintájára – esetlegesen felmerülő, szerződő fél és közreműködő egyetemleges felelőssége esetén a párhuzamos kártérítési igények kizárásának általános szabályával szemben a károsult nem csak a kontraktuális rezsimben érvényesítheti igényét.

d) A szívességi fuvar speciális esete

Ahogy az a fentiekben a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség kimentési szabályai között ismertetésre került, a jogalkotó eltérően szabályozza az ingyenes szerződéseket és azokra az értékelhető ellenszolgáltatás hiánya miatt a deliktuális felelősség szabályait rendeli alkalmazni. Értelemszerűen következik mindezekből, hogy ha kötelezően a

⁶¹ Wellmann/Fuglinszky (2014) 307

⁶² Legfelsőbb Bíróság Civilisztikai Kollégiumának emlékeztetője a civilisztikai kollégiumvezetők 2004. március 22-23. napján megtartott országos tanácskozásán megvitatott kérdésekről, In: Bírósági határozatok 2004. évi 6. szám, 5. pont

szerződésen kívül okozott károkért való szabályokat kell alkalmazni, akkor fel sem merülhet a non-cumul elv alkalmazása, így az az alóli kivételeket sem szükséges számításba venni.

Fontos kiemelni azonban, hogy elviekben elképzelhető, hogy az ingyenes személyszállítási szerződés jogosultja veszélyes üzemi felelősség alapján, vagyis deliktuális alapon érvényesítse igényét a jármű üzemben tartójával szemben. Minderre ugyanakkor csak abban az esetben van lehetősége, ha jármű vezetője nem volt azonos az üzemben tartóval. Ekkor egy újabb egyetemességi alakzat valósulhat meg, hiszen az üzemben tartó veszélyes üzemi felelősség alapján, míg a jármű vezetője ingyenes szerződési szabályok alapján felel. Így bár szerződés is realizálható az adott esetben, a kárigény mégsem kontraktuális alapon lesz érvényesíthető.⁶³

e) Termékfelelősség

Habár a fentiekben szintén említésre került, szükséges itt is megjegyezni, hogy a non-cumul klauzula még szerződő felek között sem zárhatja ki a termékfelelősségi igényt két esetkörben. Ilyen a gyártóval történő szerződéskötés esete, illetve az, ha a jogosult a gyártónak minősülő személlyel köt szerződést, mivel „a termékfelelősség maximumharmonizáció jegyében született közösségi jogi szabályok nemzeti jogi implementációját tartalmazza, amely szabályok alkalmazását a nemzeti jog non-cumul szabálya sem zárhatja ki”⁶⁴.

f) Bűncselekménnyel okozott kár

Kizárhatja-e ugyanakkor a non-cumul szabály a deliktuális alapon történő igényérvényesítés lehetőségét, ha a szerződésszegés egyben bűncselekményt is megvalósít az elévülési idő azonban már eltelt? Vagyis alkalmazható-e 6:533. §-beli elévülési szabály a bűncselekménnyel okozott kár vonatkozásában vagy ennek lehetősége nem vezethető le a törvény értelmezésből.

Fuglinszky Ádám elsősorban az utaló szabály imperatív megfogalmazása miatt, különösen pedig a 6:144. § (2) bekezdésbeli utaló szabály miatt érvényesülnie kell e kár esetén is, hiszen a Ptk. Itt egyértelműen lefekteti, hogy a kártérítés módjára a szerződésen

⁶³ Wellmann/Fuglinszky (2014) 308

⁶⁴ Wellmann/Fuglinszky (2014) 308

kívül okozott károk megtérítésére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.⁶⁵ Ezzel ellentétben Lábady Tamás az említett szakaszhoz fűződő magyarázatában részletesen számításba veszi, hogy mely szakaszok alkalmazására nyílik ez alapján lehetőség, ahol nem említi az 6:533.§ alkalmazásának lehetőségét.⁶⁶

g) Harmadik személy részéről történő teljesítés

Egyelőre hasonlóan sok kétely övezi a harmadik személy részéről történő teljesítés esetkörét is, az új Ptk., hallgatólagosan eltekint ugyanis a harmadik személy és a jogosult közötti viszony normatív értelmezésétől. Így a jogalkalmazó részben a régi Ptk. alapján kialakult joggyakorlat, részben az új Ptk.-hoz fűződő – egyelőre szűkös – jogirodalom kell, hogy eligazodjon e viszony értelmezése kapcsán.⁶⁷

Mindezek összevetése alapján két esetkör különíthető el. Elsőként az az eset, amikor a harmadik személy mintegy teljesítési segédként vagy a kötelezett nevében teljesít, ezáltal nem lesz szerződéses jogviszony alanya a jogosulttal szemben. Másodikként pedig azt a lehetséges esetet, hogy a harmadik személy saját nevében és érdekében teljesít, vagyis létrejön a jogviszony a felek között és a tartozásátvállalás szabályainak alkalmazásával kell eljárni. Jelen esetben, a párhuzamos kártérítési igények kizárásának szabályai és az az alóli kivételek számbavételét tekintve ezen elhatározás elsősorban egy esetleges harmadik személy általi szerződésszegés, legtipikusabb esetben hibás teljesítés esetén lehet releváns, lévén a károsult így ez esetkör kapcsán is „megkerülheti” a non-cumul elvet és deliktuális alapon érvényesíthet igény a létező szerződés ellenére is.

Szükséges a fentiektől elkülöníteni a tartozásátvállalás esetkörét, mivel abban az esetben a harmadik személy a tartozásátvállalás kapcsán kerül be a jogviszonyba, a non-cumul szabály alá esik, tekintettel arra, hogy ennek következtében ő lesz a másik szerződő fél.

2. A TELJESÍTÉS SORÁN OKOZOTT KÁROK

Nem csupán a párhuzamos kártérítési igények kizárásának szabálya alóli kivételeket övezi sok kérdés. Mindezekhez hasonlóan a non-cummullel egyidejűleg novumként a Ptk.-ba kerülő jogintézmények, különösen a teljesítés során okozott károkért való felelősség szabálya

⁶⁵ Wellmann/Fuglinszky (2014) 308

⁶⁶ Vékás/Lábady (2014) 1541

⁶⁷ Wellmann/Fuglinszky (2014) 309

is értelmezésre, elemzésre szorul a szabály egyértelműnek tűnő volta ellenére. A 6:146.§ ugyanis rögzíti, hogy a jogosult a vagyonában a szerződés teljesítése során a kötelezett által okozott kár megtérítését a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint követelheti. Hogyan indokolható azonban a rendelkezés megalkotásának létjogosultsága?

A) A jogalkotói cél

Ahogy az a párhuzamos kártérítési igények kizárásának szabályai alóli esetleges kivételek számbavétele kapcsán is egyértelművé vált, az új Ptk. számos értelmezési kérdést vet fel, melyek megválaszolása a bíróságok feladat lesz. Különös figyelmet érdemel ugyanakkor a teljesítés során okozott károkért való felelősségre vonatkozó szabály, hiszen a jogalkotó egy külön tényállásként nevesíti ezt a speciális helyzetet. Valószínűleg így a jogalkotó e szabály megalkotása kapcsán elsőként az értelmezési, elhatárolási nehézségek számosságának csökkentését tűzte ki célul, vagyis a non-cumul elv kapcsán felmerülő jogbizonytalanságot kívánta enyhíteni. Itt szükséges megemlíteni továbbá az Indokolásban is kiemelt okként az oltalmi érdekek és a teljesítési érdekek közötti differenciálást, vagyis a jogalkotó által is felismert azon evidenciát, hogy a teljesítés során az oltalmi és nem a teljesítési érdek sérül.⁶⁸

Indokként szolgálhat továbbá a – az Indokolásban szintén említett – tranzakciós költségek tárgyköre, illetve annak csökkentésére és elkerülésére való törekvés a jogalkotó részéről. Ebben az értelemben a szabályok gyakorlati jelentősége a mellérendelt jogalanyokra irányadó szabályokat tartalmazó kódex szabályrendszerének modellszerű alkalmazása által fogható meg, hiszen – az Indokolás értelmében – a Ptk. ajánlatát követő joggyakorlat kedvezően csökkenteni tudja majd tranzakciós költségeit.

Végül, de nem utolsó sorban pedig további – nem deklarált érv lehet – a teljesítés során okozott károk megtérítésének külön nevesítése mellett az is, hogy ezáltal „a Ptk. egyfajta szerződéses mellékkötelezettségként a szerződés részévé teszi a jogosult vagyonának (ideértve a szerződés teljesítésével össze nem függő vagyontárgyait is) megóvására irányuló széles körű kötelezettséget”⁶⁹.

⁶⁸ Indokolás, Hatodik Könyv, X. Cím, XXII. Fejezet, 9. Pont

⁶⁹ Wellmann/Fuglinszky (2014) 310

B) „Teljesítése során”?

Kérdés azonban, hogy ha a jogalkotó külön hangsúlyosnak érezte a teljesítés során okozott károk megtérítésének egyedi nevesítését, akkor miért épp e szabály legfontosabb elemét, a szerződés „teljesítése során” fordulatot nem definiálta normatív formában vagy adott arra nézve elutasítást a törvény Indokolásában. A jogalkalmazó így paradoxnak érezheti az adott tényállásra vonatkozó szabály helyes alkalmazásának kötelezettségét, ha maga a tényállás jelentése nem – minden kétséget kizáróan - egyértelmű.

A jogirodalomban megjelent értelmezési kísérletek⁷⁰ alapján a fogalom magyarázatának közös nevezője minden bizonnyal az az álláspont, miszerint a szerződés teljesítése során okozott a kár, ha arra a szerződés teljesítése teremtett lehetőséget. Kérdéses azonban, hogy ezen elvi alapot megszorítóan vagy kiterjesztően kell-e értelmezni. Megszorító értelmezés alapján csak és kizárólag a teljesítés közben keletkezett károkat foglalja magában a fogalom. Ezzel ellentétben, ha kiterjesztő kontextusban vizsgáljuk a definíciót, akkor bármilyen teljesítéshez kapcsolódó károkozás teljesítés során okozott kárnak minősül.

Véleményem szerint a szabály rugalmasságát, ezáltal a szerződéses kapcsolatok által igényelt fokozottabb gondosságot - a fent részletezett két lehetőség közül - elsősorban utóbbi megfogalmazás lenne képes biztosítani. Ezt az álláspontot erősíti meg az esetlegesen utóbb jelentkező kárnak a szabály alkalmazási körébe vonásának lehetősége is, mivel ezt az értelmezési folyamatot követve „a kárt a szerződés teljesítése során okozták akkor is, ha a károkozó magatartás kifejtésére a szerződéses jogviszony fennállásának ideje alatt került sor, de a kár csak utóbb jelentkezik”⁷¹.

Véleményem szerint bármilyen definíciót is adaptálna a későbbiekben a jogalkotó, annak a középpontjában a kötelezett magatartásának a jogosulti érdek kielégítésével össze nem férhető voltának kell állnia. Így Szladits szavait figyelembe véve, aki a teljesítést a szerződés „programszerű megvalósulásaként”⁷² definiálja, a teljesítés során okozott kárt a szerződés programszerű megvalósításával kapcsolatban felmerülő kárként definiálnám.

⁷⁰ Wellmann/Fuglinszky (2014) 310

⁷¹ Wellmann/Fuglinszky (2014) 310

⁷² Szladits Károly (szerk.), Magyar Magánjog, III. kötet, Budapest, 1942, 401

C) Szerződés és kár szerződésszegés nélkül

Körültekintően kell azonban a teljesítés, sőt maga pusztán a szerződéses viszony alatt bekövetkező károk elhatárolása tekintetében eljárni. Hasonlóan a joggyakorlatra vár ugyanis annak a megválaszolása is, hogy mi történik abban az esetben, ha károkozó és károsult szerződéses viszonyban áll egymással, azonban a kár és a kár bekövetkezése semmilyen formában nem áll összefüggésben az adott szerződéssel. Mi történhet abban az esetben ha – a többször hivatkozott személyszállítási példa alapján – a vállalkozó az építési területtől meglehetősen messze elgázolja a megrendelőt, avagy bármely más típusú szerződés kötelezettje jár el hasonlóan a jogosulttal szemben?⁷³

A joggyakorlat e kérdésre adandó válaszában kiemelkedő jelentősége van, hiszen két különböző típusú elvárásnak is meg kell felelnie. Egyrészt a szerződési gyakorlat szempontjából kell megnyugtató válasznak születnie, rögzítve, hogy lehetséges-e önálló és a szerződéstől független jogellenesnek minősülő magatartás kibújtatása a kockázatosztás jegyében létrehozott kötelékből. Másrészt, hogy a bírói gyakorlat milyen értelmezési módszerrel közelítsen a 6:146. §-hoz.

3. ELTÉRÉSI LEHETŐSÉG A TÖRVÉNYI MODELTŐL?

Alapvető fontosságú előkérdés azonban mind a párhuzamos kártérítési igények kizárásának, mind a teljesítés során okozott károkért való felelősség szabályának alkalmazása tekintetében az, hogy van-e reális eltérési lehetőség a Polgári Törvénykönyv által felállított törvényi modelltől, avagy annak szabályai a 6:145. § és a 6:146. § rendelkezéseinek megfelelően – csak és kizárólag ebben a formában – alkalmazandóak. A kérdésre két lehetséges válaszlehetőség adódik.

Ahogy Vékás Lajos fogalmaz, „A Ptk. a kötelmi jogi és a jogi személyekre vonatkozó Könyvekben, amelyekben jellemzően mind kógens, mind a felek számára eltérést engedő (diszpozitív) normák találhatók, egyértelművé teszi, hogy a diszpozitivitás-kógenencia kérdése csupán a felek jogait és kötelezettségeit szabályozó normák kapcsán vethető fel. Valamely jogintézmény lényegét (pl. az elévülés jogkövetkezményét vagy a kft. felelősségének korlátozott voltát) szabályozó norma kapcsán a normától való eltérés kérdése fel sem

⁷³ Wellmann/Fuglinszky (2014) 310

vethető”⁷⁴. Melyik normacsoportba sorolhatóak azonban a 6:145. § és a 6:146. § rendelkezései?

A) Imperativitás

Imperatív, azaz jogintézmény lényegét meghatározó normákról van-e szó? Az állítás mellett és ellen egyaránt fel lehet érveket sorakoztatni. „E szabályok imperatív volta mellett szól, hogy a felelősség egyik legfontosabb strukturális kérdését rendező normákról van szó, amelyek bizonyos, a kontraktuális felelősség körébe tartozó szabályok megkerülését hivatottak magakadályozni.”⁷⁵ Kérdés azonban, hogy a jogintézmény lényegének tekinthetőek-e a jogintézmény felépítését, annak stabilitását elősegítő normák. Vékás Lajos fenti érvelése értelmében mindez azonban nem valószínűsíthető kétséget kizáróan. Véleményem szerint mindezt támasztja alá az is, hogy maga a szerződésszegés jogkövetkezményeinek szabályai sem imperatívák, így joggal merülhetne fel a kétely, hogy az ehhez kapcsolódó kisegítő szabályok miért lehetnének imperatívák.

B) Diszpozitivitás

Alkalmazható-e a párhuzamos kártérítési igények kizárásának és a teljesítés során okozott károk szabályára a Ptk. 6:59. § (2) bekezdése tükrében, ami kimondja, hogy a szerződéseknek a felek jogaira és kötelezettségeire vonatkozó szabályaitól a felek egyező akarattal eltérhetnek, ha e törvény az eltérést nem tiltja? A fent kifejtettekre tekintettel a válasz vélhetően igen, amit a jogirodalomban a közelmúltban megjelent állásponthoz alátámasztanak.

Fuglinszky Ádám szerint emellett szóló érv az, hogy „ (...) a felek a felelősséget a szerződésben a 6:152. § korlátai között szabadon kizárhatják, korlátozhatják, illetve a Ptk. általános érvénytelenségi eseteit és alapelvi tilalomfái által lehatárolt mozgástérben (tisztelességtelen általános szerződési feltétel, jóerkölcsbe ütköző kikötés, joggal való visszaélés stb.) szabadon ki is terjeszthetik, szigoríthatják azt. Nem volna életszerű, ha éppen akként nem szigoríthatnák, hogy a Ptk. 6:145 – 6:146. §§-októl eltérve fenntarthatják deliktuális igényeiket (különösen a veszélyes üzemi felelősséget, a kimentést az ellenőrzési körön kívül eső, előre nem látható és elháríthatatlan okokra korlátozva)”⁷⁶.

⁷⁴ Vékás/Vékás (2013) 23-24

⁷⁵ Wellmann/Fuglinszky (2014) 309

⁷⁶ Wellmann/Fuglinszky (2014) 309

Lábady Tamás ezt meghaladóan már nem érvként, hanem tényként állítja, hogy „ (...) a párhuzamos kártérítési igényeket kizáró szabály is diszpozitív norma, amelytől a szerződő felek egyező akarattal eltérhetnek. A szerződésszegési felelősséget rendezhetik a törvényes kártérítési felelősségi rendtől eltérő módon, adott esetben a felróhatósági elv alkalmazásával is, mint ahogy – a 6:152. § korlátai között – korlátozhatják vagy ki is zárhatják a szerződésszegő fél kártérítési felelősségét”⁷⁷.

Szükséges azonban megjegyezni, hogy várhatóan eltérő súllyal fog funkcionálni maga a két szabály az azoktól való eltérés vonatkozásában. Különösen igaz lehet ez a hétköznapiakat átszövő kisebb jelentőségű szerződések esetében, hiszen, „nem valószínű, hogy az utas (...) utal deliktualis igényei fenntartására, amikor beül valaki más autójába vagy éppen felszáll a buszra”⁷⁸.

4. JAVASLATOK – DE LEGE FERENDA

Minden kétségen felül áll, hogy a non-cumul elv magyar polgári jogba történt átültetése, a párhuzamos kártérítési igények kizárásának szabály, illetve az ezt kiegészítő teljesítés során okozott károk megtérítésére vonatkozó norma üdvözlendő, kimagasló jogalkotói teljesítményként értékelhető. Nagy arányban rontja azonban ezen erények magaslatát az értelmezést, jogalkotást elősegítő szabályok hiánya, különös tekintettel arra, hogy idegen jogrendszerbeli minta fenntartás nélküli átvételéről döntött a jogalkotó. Ezen indokok fényében a következő, de lege ferenda javaslatok mentén lenne célszerű bővíteni a meglévő szabályok körét:

- Normatív módon a 6:145. § rendelkezéseivel összefüggésben kell rögzíteni, hogy a jogosult a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint érvényesítheti a kötelezettel szemben akkor, ha a kár nyilvánvalóan nem a felek között fennálló szerződéssel összefüggésben keletkezett, ahogyan szintén normatív formában szükséges rögzíteni a 6:146. §-ban foglalt szabállyal összefüggésben, hogy mi minősül teljesítés során okozott kárnak.
- A jogalkalmazás előzetes megkönnyítése értelmében a jogalkotónak lépnie kell és egyértelműsíteni a párhuzamos kártérítési igények kizárásának szabályai alóli kivételeket; ebben a vonatkozásban nem elegendő az, hogy az Indokolásban elvértve megtalálhatóak egyes speciális esetek.

⁷⁷ Vékás/Lábady (2014) 1544

⁷⁸ Wellmann/Fuglinszky (2014) 309

- Hasonlóan szükséges lehet a teljesítés során okozott károkért való felelősség elhatárolási kérdései tekintetében fennmaradó kétségek eloszlatása is, különös tekintettel a nehezen elhatárolható tényállásokra.
- A jogalkotónak el kell oszlatnia továbbá az egyes pénzügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2013. évi CCXXXVI. törvény 121. § kapcsán felmerült kételyeket. Amennyiben a rendelkezéshez fűzött indokolásban foglaltakat továbbra is fenntartja és ezáltal a gépjármű által okozott károkat szerződésen kívül okozott károknak minősíti, akkor ennek is a törvényi szintű rögzítése szükséges.

IV. ÖSSZEFOGLALÁS

Az új Polgári Törvénykönyv hatályba lépésével vitathatatlanul végbement a magyar magánjog rendszerváltása, ami alapjaiban érintette az elmúlt évtizedekben – az írott jogban – uralkodó szemléletmódot a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség tekintetében. A jogalkotó a bírósági határozatokból kikövetkeztethető tendenciák és a nemzetközi magánjog eredményeit is figyelembe véve közös, stabil platformot hozott létre a jogalkalmazó számára. Tette mindezt a kor gazdasági, társadalmi és szociális igényeit figyelembe véve, olyan rugalmassággal, ami a normarendszert alkalmassá teheti nemcsak napjaink, hanem a jövőben felmerülő elvárások kezelésére is.

A kontraktuális felelősségi rendszer két alappillére teljesen újragondolásra került, szem előtt tartva egy igazságosabb kockázatmegosztást a törvényi modellt választó szerződő felek között. Az eddigiekben is meglévő felelősség és kár a régi, a következmények felek közötti elosztása azonban eltérően alakul. Felcserélésre kerül így egyik oldalon egy könnyen kimenthető felróhatóság egy lépcsőzetesen egymásra épülő hármas követelményrendszerrel, míg a túloldalon a közel korlátlan mértékű kár méltányosan behatárolásra kerül.

A kontraktuális felelősségi szabályozás feladata, a megosztás véleményem szerint így teljes mértékben megvalósul, nem csak a felek közötti kockázat megosztása, hanem a felek és a bíró közötti feladatmegosztás terén is. Nem elegendő tehát a továbbiakban egy ítélet indokolásaként pusztán annak rögzítése, hogy az adott fél nem tudta bizonyítani, hogy úgy járt volna el, ahogy az adott helyzetben elvárható; újragondolásra kerül így a bíróságok indokolási kényszere is. Nem elhanyagolható segítségül fog természetesen szolgálni mindebben a jogalkalmazók számára a Bécsi Vételi Egyezmény gazdag joggyakorlata, ami bármikor segítségül hívható, viszont mégsem növeli a bíróra nehezedő kötelezettségeket annak nem kötelező volta miatt.

Annál inkább nehezíti majd meg a bírói jogalkalmazást a non-cumul elv új Polgári Törvénykönyvbe történő átültetése, hiszen legalább annyi kritika illetheti a jogintézmény átvételét, mint amennyi elismerés. Kérdés, hogy hogyan fog vizsgázni e megoldás a magyar polgári jog keretei között. Így bár értékelésre méltó, hogy a non-cumul elv a magánautonómia és a szerződéses kárelosztás újabb védelmét jelentő korlát, vagyis maga a kontraktuális felelősség újabb bástyáját is jelenti, de jelenlegi formájában nem lesz biztosan alkalmas minden helyzet kezelésére.

A fentieket összegezve részben üdvözlendő, sok tekintetben azonban kételyeket ébresztő a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség szabályainak dogmatikailag egységes

rendszere. Úgy gondolom, hogy a jogalkotó a felelősség megállapításának és a kár mértékének újrendszerezésével közel teljes mértékben eleget tett a vele szemben felsorakoztatott elvárásoknak. Számos kérdés megválaszolásra vár azonban a párhuzamos kártérítési igények problematikáját illetően, mely kérdésekre adható válaszokat a jogalkotónak és a jogalkalmazónak közösen kell megtalálnia.

V. IRODALOMJEGYZÉK

1. MAGYAR NYELVŰ FORRÁSOK

- *Császár Mátyás*, A Bécsi Vételi Egyezmény alapvető szerződésszegésre és kártérítésre vonatkozó szabályai in: *Fuglinszky Ádám/Klára Annamária* (szerk.), Európai jogi kultúra. Megújulás és hagyomány a magyar civilisztikában, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2012.
- *Csöndes Mónika*, A kártérítés korlátozása a nemzetközi és európai jogegységesítő dokumentumokban az előreláthatóság szabálya útján szerződésszegés esetén, in: *Európai Jog*, 2013:(3)
- *Eörsi Gyula*, Elhatárolási problémák az anyagi felelősség területén., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1962.
- *Fuglinszky Ádám*, A teljes kártérítés elve, kritikája és korlátai in: *Kisfaludy András* (szerk.): Liber amicorum: Ünnepi előadások és tanulmányok Harmathy Attila tiszteletére, Budapest, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2007.
- *Gellért György* (szerk.), A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Első kötet: 1.364.§, CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2007.
- *Menyhárd Attila*, A kártérítési jog egyes kérdései, in: *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2004:(1-2)
- *Osztovits András* (szerk.), A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Második kötet: 339.§, OPTEN Informatikai Kft., Budapest, 2011.
- *Sándor Tamás/Vékás Lajos* (szerk.) Nemzetközi Adásvétel A Bécsi Egyezmény kommentárja, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2005.
- *Szladits Károly* (szerk.), Magyar Magánjog, III. kötet, Budapest 1942.
- *Vékás Lajos* (szerk.), A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal, Complex Kiadó Jogi és Üzleti tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2013.
- *Vékás Lajos*, Az új Polgári Törvénykönyvről, in: *Jogtudományi Közlöny* 68. évf. 5. sz. / 2013.
- *Vékás Lajos*, Előreláthatósági klauzula a szerződésszegésből eredő kártérítési igényeknél, in: *Sárközy Tamás/Vékás Lajos* (szerk.), Eörsi Gyula-émlékkönyv, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2002.
- *Vékás Lajos/Gárdos Péter* (szerk.) Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2014.

- Wellmann György (szerk.), Polgári jog – Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog – Első és Második Rész, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013.
- Wellmann György, A szerződésszegés általános szabályairól az új Polgári Törvénykönyv tervezetében, in: Gazdaság és Jog 6-7/2007

2. IDEGENNYELVŰ FORRÁSOK

- Ph. Remy, *'La responsabilité contractuelles: histoire d'un faux concept'*, RTDCiv. (1997)
- Stefan Grundmann (Editor), Martin Schauer (Editor), *The Architecture of European Codes and Contract Law*, Kluwer Law International (2006)
- Helmut Koziol, *Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective*, Jan Sramek Verlag (2012)